

Ferenc József miskolci látogatásai (1857, 1881)

BUKSZÁR Zsanett

The Visitations of Franz Joseph I to Miskolc (1857; 1881)

“These are historic days and Cleo will, no doubt, not miss to engrave these remarkable moments onto the grand boards of History when our glorious reigning King: Franz Joseph the First, Emperor and honorable ruling, apostolic King of Hungary governed his realm from this unassuming and frugal place for seven days completely surrounded by the devoted love of his royal subjects.” The quotation above is from the newspaper 'Borsod' from 1881 when the “unassuming and frugal place”, that is Miskolc, celebrated the arrival of the monarch. Those were truly triumphant days for the city yet they have already been completely forgotten, and the visits of Franz Joseph, either his 1881 or his 1857 visit, are no longer remembered by the people. In my opinion, however, those were indeed significant days in 19th century Miskolc where the visit of a royal emperor was, in fact, extraordinary. Therefore, the aim of my research paper is to reconstruct the King's two aforementioned visits to Miskolc through newspaper articles and diary entries of certain witnesses and contemporaries. I wish to demonstrate the days which Franz Joseph I. spent in the city as a relevant part of all his visitations in Hungary. By the detailed display of these visits in Miskolc we can, perhaps, obtain a clearer view of how the visitation of a member of aristocracy was carried out and what the life of the City was like whenever it welcomed the Monarch himself or any of his close relatives; for instance, how the city itself and its people prepared for the reception and what sort of mandatory elements such an event may have had.

„Történelmi napok ezek s Clió bizonyára nem fogja elmulasztani felvélni a történelem ércztáblájára azon nevezetes momentumot, hogy dicsőséges uralkodó Királyunk: Első Ferencz József császár és Magyarország dicsőségesen uralkodó apostoli királya, hét napokon által innét ez igénytelen helyről, alattvalóinak hű szeretetétől övezve, kormányozta birodalmát.”¹ A fenti idézet a Borsod című lapból származik, 1881-ből, amikor az uralkodó érkezését ünnepli „ez igénytelen hely”, Miskolc. A város akkori dicsőséges napjai mára szinte teljesen feledésbe merültek, Ferenc Józsefnek sem az 1881., sem a korábbi, az 1857. évi látogatása kevésbé közzismert. Pedig a miskolci látogatások megjelenítésével képet kaphatunk arról, hogyan zajlott egy-egy uralkodói látogatás egy vidéki városban, milyen volt a város élete, amikor a királyt vagy családtagját látta vendégül, hogyan készült a város vezetési és társadalma a fogadásra, milyen kötelező elemei voltak egy ilyen eseménynek.

Habsburg uralkodói utazások

„Örül a magyar, ha királyát látja. Hiszen – igaz – olyan ritkán látja, hogy ha egyszer hozzájut; sokáig csak emlékezni képes e szerencséről. Az a rendszer, mely most fennáll, koronát adott a királynak, de a királyt nem adta oda Magyarországnak. [...] De a magyar királynak nincs székhelye Magyarorszában. Csak utazó, csak vendég ő itten, de nem házigazda”. Ezekkel a szavakkal „köszöntötte” az Egyetértés című lap egyik írója az 1881-ben Magyarországra érkező Ferenc Józsefet.² Az idézet jól jellemzi a korabeli uralkodói utazások problémakörét: az uralkodó nincs az országban, ha pedig igen, akkor is „csak utazó”, akinek látogatása külön előkészületeket igényel, amelyekben az ország, a lakosság megpróbálja a legszebb arcát mutatni, ezzel hamis képet és őszintétlen kommunikációt eredményezve uralkodó és ország között.

¹ Borsod, 1881. szept. 10.

² Egyetértés, 1881. szept. 3.

Az uralkodói családok, így a Habsburg család utazásai is a család, illetve az uralkodó reprezentációját szolgálták, ezért az utak minden apró részlete pontosan meg volt szervezve, az utazások menetét az udvari ceremónia előírásai szabályozták. Friedrich Carl Moser (1723–1798) német jogtudós volt az első, aki a 18. század elején a német udvari jog szövegébe felvette az uralkodói utazásokra vonatkozó szabályokat is.³ Uralkodói utazásnak szűkebb értelemben a német-római császár és családja olyan hivatalos utazását tekinti a szakirodalom, amely huzamosabb időt vesz igénybe, és amelyen az uralkodót udvartartás is elkíséri. Tágabb értelemben: beletartozik az uralkodó nem hivatalos utazása, illetve az is, amikor az uralkodó nem családjával indul útnak.⁴

Az uralkodói utazásoknak több típusa különíthető el, a legáltalánosabbnak a *Hofreise* tekinthető, amikor a császár nagy kísérettel, általában politikai céllal utazik, például koronázásra, családtag esküvőjére, temetésére.⁵ Ennek egyik típusa, az *Inspektionstreise*, azaz szemleút, körút, amikor az uralkodó megszemléli országát, birodalmát vagy annak egy tartományát.⁶ Ilyen szemleútnak tartható Ferenc József első országjáró körútja Magyarországon, 1852-ben. Ennek a szemleútnak, körútnak az egyszerűbb, kevesebb hivatalos ceremóniával járó változata a *Tour*, ennek minősül I. Ferenc 1817. évi Galíciába, Erdélybe és a Temesi Bánságba tett utazása.⁷ A hivatalos utak közé tartozik a *Manöverreise* is, amikor az uralkodó hadúri feladatait látja el, és például hadgyakorlatra utazik. Manöverreisének tekinthető Ferenc József 1881. évi útja, amelynek során egy hadgyakorlat megtekintése miatt szállt meg Miskolcon. A hadjáraton való részvétel külön típusa az uralkodói utaknak (*Feldzsureisen*), Ferenc József ilyen út keretében is járt Magyarországon, 1849-ben,⁸ de már 1848 tavaszán Radetzky-táborában is megtaláljuk, ahol az olasz felkelők ellen akart harcolni.⁹

Az utazások előkészítése a főudvarmester feladata volt, aki udvari konferenciákat hívott össze az útvonal kiválasztására, az ellátás megoldására, a hivatalos programok és ceremóniák megvitatására.¹⁰ A Habsburg család ceremóniáiban, reprezentációjában a kora újkortól kezdve megjelentek az antik vonatkozások, az antikvítás elemei (például diadalkapuk emelése), amelyek a római birodalommal való kapcsolatot, folytonosságot voltak hivatottak jelezni, de V. Károlynál a világbirodalmi eszme is megjelent az ünnepek, ceremóniák során.¹¹ Az ünnepi eseményeken fontos szerepet kaptak a katolikus egyház képviselői is, ők az uralkodó Isten kegyelméből elnyert hatalmát jelenítették.¹² Az uralkodói út egyéb propagandacélokra alkalmas volt, így az, hogy mennyire jelenhetett meg a nemzeti szimbolika a Magyar Királyságban rendezett ceremóniák során, jelezte az éppen aktuális, hivatalos álláspontot az ország birodalomba való betagozódásáról vagy az attól való függetlenségéről.¹³

Az utazások szigorú rendje már a Bécsből való elindulásnál kezdetét vette, ugyanis a búcsúztatásnak is megvoltak az előírásai. Az otthon maradt családtagok, a hivatalok vezetői valamint a lakosság elbúcsúztak az uralkodótól, a lakosság sorfala között vonult ki az uralkodó a császárvárosból. A megérkezéskor már a felkeresett város határa előtt követség fogadta az uralkodót, fogadósáttal, itt zajlott az ünnepi köszöntés,¹⁴ amelyet még két másik követett: a városkapu előtt a városi tanács, a hivatalok és a lakosság fogadta a királyi vendéget, majd a város temploma előtt az egyháziak üdvözölték. A városba érkezést díszlovések, ágyúörgés kísérte, valamint előírták három diadalkapu felállítását is. A város feldíszítése, kivilágítása alapvető eleme volt egy uralkodó fogadásának. Elutazása esetén a búcsúztatás is több részletben zajlott, a szállásnál, majd a város határánál is búcsút vettek az a vendéglátók.¹⁵

³ KULCSÁR 2004. 24.

⁴ KULCSÁR 2004. 32.

⁵ KULCSÁR 2004. 32.

⁶ MANHERCZ 2012. 18.

⁷ MANHERCZ 2012. 21.

⁸ BELLAAGH 1917. 20.

⁹ GERŐ 1999. 44.

¹⁰ KULCSÁR 2004. 33.

¹¹ MANHERCZ 2012. 16.

¹² MANHERCZ 2012. 35.

¹³ MANHERCZ 2012. 22.

¹⁴ KULCSÁR 2004. 35.

¹⁵ KULCSÁR 2004. 36.

Ferenc József Magyarországon 1857 előtt

Ferenc József látogatásai főhercegeként (1843–1848)

Ferenc József (1830–1916) már kora ifjúságától, 13 éves korától rendszeresen járt Magyarországon, legelső alkalommal két öccsével, Miksával és Károly Lajossal érkezett 1843 őszén: „Az ifjú főhercegek Ausztriából néha-néha kirándultak világot látni és a nagy monarchia területét minden részében megismerni.”¹⁶ A látogatás ötlete a főhercegek nevelőjétől, Bombelles gróftól származott,¹⁷ ugyanis az utazás, kirándulás szorosan kapcsolódott a Habsburg-főhercegek neveléséhez és tanulmányaikhoz.¹⁸ Legközelebb Ferenc József főherceg 1846 júniusában töltött el több napot a Fertő tó környékén, vízimadarakra jött vadászni Frigyes Vilmos porosz királyi főherceggel.¹⁹

Az 1847. évben három alkalommal is járt Magyarországon, elsőként rögtön az év elején, januárban, amikor József nádor temetésén vett részt.²⁰ Második látogatása október 16-ára esett, amikor István főherceg Pest vármegye főispánjává való beiktatására érkezett, mégpedig Albrecht főherceg helyett, aki öccse, Frigyes halála miatt nem tudott Magyarországra utazni.²¹ Így Ferenc József vette át a feladatát, és ezzel lehetősége nyílt az első nyilvános szereplésére a magyarok előtt. Két konzervatív arisztokrata, Apponyi György gróf és Szögyény-Marich László írta magyar beszédével, hamar lenyűgözte a hallgatóságát:²² „Az egészen gyermekifjú főherceg nemzeti nyelvünk ismeretével s kedves modorával egy csapásra meghódította az akkori közvéleményt.”²³ A beszéddel tehát megnyerte magának a közvéleményt, benne látták megtestesülni a nádor mellett a másik „magyar Habsburgot”.²⁴

1849: a fiatal császár

1848. december 2. Ferenc József életében és Magyarország történetében is nagy nap, a változás ideje. Ferenc József császár lett, olyan császár, aki tiszta lappal indíthat, nem kötik az V. Ferdinánd által tett ígéreteket, és fontos feladatának tekinti a szabadságharc leverését.²⁵

A harcokban személyesen is részt akart venni, ahogyan korábban Itáliában, Santa Lucia mellett.²⁶ 1849. június 28-án Győrnél, a város visszafoglalásnál zajló harcokban találjuk Ferenc Józsefet, ahol be is vonul a győztes hadsereggel a városba.²⁷ Július 2-án az ácsi erdőben is harcolt, Komárom mellett, ahol egy ideig ő maga is veszélybe került a lovasroham alatt, ezért a mielőbbi visszatérését szorgalmazta a minisztertanács,²⁸ és két nappal később visszatért Bécsbe.²⁹ Augusztus 5-én a szőregi csatában vett még állítólag részt a fiatal császár.³⁰

¹⁶ ANGYAL 1942. 25.

¹⁷ GERŐ 1999. 20.

¹⁸ Manhercz 2012. 37.

¹⁹ BELLAAGH 1917. 17.

²⁰ ANGYAL 1942. 26.

²¹ ANGYAL 1942. 26.

²² GERŐ 1999. 30.

²³ MÁRKI–BEKSICS 1898. 512.

²⁴ MANHERCZ 2012. 42.

²⁵ SOMOGYI 1989. 26

²⁶ SOMOGYI 1989. 18.

²⁷ BELLAAGH 1917. 20.

²⁸ HERMANN 2009. 56.

²⁹ GERŐ 1999. 66.

³⁰ BELLAAGH 1917. 20.

A Bach-korszak Magyarországon

A szabadságharc leverésével egy időben tehát hozzáláttak az abszolutisztikus rendszer kiépítéséhez, kezdetét vette az „önkényuralom kora”. A birodalom szinte teljes részén ostromállapotot hirdettek, haditörvényszékeket állítottak fel Magyarországon, Erdélyben, az olasz tartományokban, Galíciában, valamint Bécsben és Grazban is.³¹ Magyarországon a megtorlások szinte minden társadalmi réteget érintettek, a közkatonák, altisztek közül 40-50 ezerre tehető azok száma, akiket a császári seregbe soroztak be. A megtorlások hatására a beiktatás után kialakult „magyar Habsburg” képe teljesen fedésbe merült, a császárról teljesen más, negatív megítélés kezdett kialakulni.³² Az országban minden alkotmányosság megszűnt, nem ülésezhetett országgyűlés, nem létezett az annak felelős minisztérium. Az országot öt kerületre osztották fel, a székhelyek a következő városok lettek: Pest-Buda, Pozsony, Sopron, Nagyvárad és Kassa.³³

A rendőri ellenőrzés és a kémkedés, besúgás az egész birodalomra kiterjedt.³⁴ A különféle rendőri jelentésekből ismert az ország hangulata is: a tudósításokban a leggyakrabban a „passzív állás”, a „nyugalom és hallgatás” és az „apátia, közömbösség” tűnik fel.³⁵ A nemzeti ellenállás demonstrálásának helyszínévé – mivel politikai színterek nem léteztek – a színházak és bálók váltak. A színházakban a darabok egy-egy jelenete kapcsán nyilvánította ki a közönség a véleményét az aktuális politikai rendszerről, tapssal, fütyüléssel, például mikor egy előadáson Zrínyi mártírhálálakor örömjongás tört ki. A bálokon pedig egyre erősödött a nemzeti jelleg hangsúlyozása, öltözködésben és táncban is, példának okáért rendszeressé vált a csárdás táncolása.³⁶ Emellett a reményt és a bizakodást különféle „rémhírek” terjesztése tartotta fenn: Kossuth visszatérése vagy az angol király fiának magyar királlyá koronázása egyaránt elterjedtek voltak a magyar lakosság körében.³⁷ „Az úgynevezett sírvavigadás korszaka volt ez Magyarországon, mikor a nemzeti önállóság megszűnése és a helyébe került durva önkény az egyesek életét is kizökkentette a maguk rendes menetéből.”³⁸

Az első körút: 1852

Ferenc József első magyarországi szemleújtjára 1852 nyarán került sor, tehát akkor, amikor a magyarok az említett „sírvavigadás” korát élték. A magyar utazás gondolata már korábban, 1850-ben felmerült,³⁹ azonban annyira kockázatosnak tűnt, hogy csak szűk három évvel a trónra lépése után kerülhetett rá sor. A félelem nem volt alaptalan, 1852-ben két szervezkedésre is fény derült: az egyik a Mack-féle felkelés volt Erdélyben, a másik Noszlopy Gáspár nevéhez volt köthető, ez a szerveződés pedig még szabadcsapatok felállításától és akár az uralkodó elfogásától sem riadt volna vissza.⁴⁰ Körülbelül fél évvel a magyarországi út után pedig a császár kis híján merénylet áldozata lett: Libényi János szabó próbálta leszúrni.⁴¹ Emellett szimbolikus jelentősége is volt az utazás időpontjának, vagyis inkább a tartományok meglátogatásának sorrendje volt beszédes: Magyarország előtt Ferenc József már bejárta szinte teljes birodalmát: Itáliát, Horvátországot, Cseh- és Morvaországot, Galíciát, Sziléziát.⁴² A cél pedig egyértelmű: az uralkodó nem változásokat, nem megbékélést akar, hanem a Bach-rendszer szentesítését.⁴³

³¹ SOMOGYI 1981. 24.

³² MAGYAR 2006. 85.

³³ MANHERCZ 2007. 44.

³⁴ SOMOGYI 1981. 44.

³⁵ DEÁK 1995. 28.

³⁶ DEÁK 1995. 33–34.

³⁷ DEÁK 1995. 29.

³⁸ MARKÓ 1930, 18.

³⁹ MANHERCZ 2012. 53

⁴⁰ MANHERCZ 2007. 47.

⁴¹ GERÓ 1999. 91.

⁴² GERÓ 1999. 89.

⁴³ MANHERCZ 2007. 53.

A körút megszervezése Albrecht főherceg feladata volt, aki minden apró részletre kiterjedően szervezte meg a látogatást, még egy előzetes körutat is tett az országban.⁴⁴ Az előkészületek pontosan Moser udvari utazásokra vonatkozó szabályai alapján zajlottak: elő volt írva, hogy kik és hogyan fogadják majd a császárt, a közigazgatási terület határának elérésekor harangzúgásnak és ágyúlövéseknek kellett jeleznie az uralkodó megérkezését, szükséges volt különféle diadalívek emelése, az elmondandó beszédeket, az ünnepi színházi előadásokat előzetesen jóvá kellett hagyatni, még a zászlók sorrendje is pontosan meg volt szabva.⁴⁵ A Pest-Budára érkezés eredeti időpontja 1852. május 17. lett volna, végül a császár csak június 5.-én érkezett meg az országba.⁴⁶ A látogatás egészen augusztus közepéig tartott, és körülbelül 15 ezer kilométer megtételével érintette az ország szinte minden nagyobb városát: Pozsony, Orsova, Lőcse, stb.⁴⁷ Június 5. és 10. között Pest-Budán időzött, ahol a szokásos programokon vett részt: színházban volt, audienciát adott és udvari bált is rendeztek.

Az út egyik állomása Temesvár volt, ahol az 1849-ben Ausztria oldalán harcoló katonáknak emlékművet állíttatott, ezzel is jelezve: nem megbékélni, nem engedményeket adni érkezett az országba.⁴⁸ Megintette Komárom és Arad lakosságát,⁴⁹ de ami a leginkább sértette a magyarokat, az a Hentzi-emlékmű felállítása volt július 13-án:⁵⁰ „A 80 métermázsza súlyú emlékoszlopot 1852-ben nagy, országos katonai ünnepséggel leplezték le a védtelen Pestet lövő Hentzi tábornok, a Lánchíd felrobantásával próbálkozó Alnoch ezredes s a vár védelmében elesett osztrák katonák emlékezetére.”⁵¹ A lakosságot mindkét emlékmű mélyen megsértette, éveken át rendszeres volt a meggyalázásuk: „Hogy többet ne említsünk, a 80-as években kétszer is óriási hagymakoszorút helyeztek el a Hentzi alakját körülvevő angylaszobrokra.”⁵² Ezen esetek mellett a magyar elvárások sem teljesültek, nem került sor a várt amnesztiára sem.⁵³

Az ország népe tehát nem várta lelkesen az uralkodót, és ahogyan egyre nyilvánvalóbbá vált az út tényleges célja, a rendszer szentesítése, egyre inkább szükség volt a lakosság kötelezésére az ünneplésben való részvételre. Hogy ebből a negatív közhangulatból Ferenc József mit érzékelt, az nem egyértelmű. Magát az utat bizonyosan élvezte, szabadabb és élménydúsabb hetek voltak, mint a bécsiak,⁵⁴ úszott a Dunában, Erdélyben medvére vadászott, hallgatta fiatal parancsőrtsztek meséit, élményeit.⁵⁵ Összességében elégedett volt az úttal, de valószínűleg tisztában volt azzal, hogy az ünnepek, a hódolatteljes tisztelgések nem őszinték, nem várta őt a lakosság a jó szívvvel. Anyjának, Zsófia főhercegnőnek írt leveleiből arra lehet következtetni, hogy tisztában volt az éljenzések és örömujjongások elrendelésével: „Az egész rendkívül szép, ünnepélyes és impozáns volt, és nagy volt a lelkesedés; de minden elégedettségem ellenére még mindig arra gondoltam, hogy mindez három évvel ezelőtt ugyanígy történt Kossuth tiszteletére.”⁵⁶

Az utazás augusztus 14-án zárult, mikor Ferenc József visszatért Ischlbe.⁵⁷ A körút magyar szempontból csalódottságot váltott ki a lakosságban, így a császár következő hosszabb látogatását 1857-ben már kevésbé reménykedően várták az ország lakói.

---

⁴⁴ MÁRKI–BEKSICS 1898. 518.

⁴⁵ MANHERCZ 2007. 48.

⁴⁶ MANHERCZ 2007. 47.

⁴⁷ GERŐ 1999. 89.

⁴⁸ MANHERCZ 2007. 50.

⁴⁹ SOMOGYI 1989. 62.

⁵⁰ MANHERCZ 2007. 51.

⁵¹ MÁRKÓ 1930. 89.

⁵² MÁRKÓ 1930. 89.

⁵³ MANHERCZ 2007. 53.

⁵⁴ MANHERCZ 2007. 52.

⁵⁵ SOMOGYI 1989. 61.

⁵⁶ Idézi: MANHERCZ 2007. 49-50.

⁵⁷ MANHERCZ 2007. 52.

Az 1857. évi magyarországi körút

Az 1857. évi magyarországi országjárás oka leginkább a császár családjának, Erzsébetnek és a két kislánynak, Zsófiának és Gizellának a bemutatása Magyarország közvélemény előtt, emellett természetesen az uralkodó újra meg akarta szemlélni az országot, van-e változás a magyarok hangulatában: „*eljöttem, hogy az ország állapotáról személyesen meggyőződjem és annak kívánatait lehetőleg teljesítem.*”⁵⁸

A császár és Erzsébet az Adler elnevezésű gőzhajóval érkezett Magyarországra, és 1857. május 4-én érték el Pest-Budát. Itt, hasonlóan az 1852. évi programhoz, éljenző emberek és az elvárt ágyúörgés, harangzúgás fogadta őket. A két kislány május 5-én követte a párt, annak ellenére, hogy Ferenc József anyja, Zsófia ellenezte a gyerekek utazását.⁵⁹ Zsófia és Gizella főhercegnők érkezését egy hosszabb pest-budai tartózkodás követte, az országjárás május 23-án vette kezdetét, Jászberény meglátogatásával. Úgy látszott, május 9-én, végre teljesülnek a magyar remények: Ferenc József általános amnesztiát hirdetett, majd május 26-án a rendeletet kiterjesztették azokra is, akik a birodalmon kívülre emigráltak, és akiket a hadbíróság korábban elítélt.⁶⁰

Az utat nem várt események nehezítették: május közepén először Gizella, majd Zsófia szenvedett láztól és hasmenéstől, így a gyerekek végül Budán maradtak, az országjárás kezdete pedig az május 23-ra tolódott.⁶¹ Május 28-án Debrecenben érte utol egy távirat a császárt és Erzsébetet, hogy Zsófia állapota rosszabbodik. Ezért a császári pár az utazást rövid időre megszakította, és még aznap délután elutaztak a városból. Másnap, 1857. május 29-én a kis Zsófia elhunyt, és az utazás itt végleg megszakadt, a császári pár a kislány holttestével együtt június elsején Bécsbe távozott, a körút befejezésére Albrecht főherceget kérték fel. Az út eddigi része a szokásos uralkodói utazások menete szerint zajlott: diadalkapuk emelésével, színielőadásokkal, audienciákkal. De minden ugyanolyan megszervezett, előre pontosan elrendezett volt, ahogyan 1852-ben, erre utal Szögyény-Marich László visszaemlékezése is: „*mivel jól tudjuk, hogy mindezen fényes előkészületek csak a hivatalnokok parancsai, fenyegetődzései s önkényes kivetései, rendelkezései következtében s egyesek magánérdekeiből keletkeznek.*”⁶² A kritikus hangok természetesen nyilvánosan nem kaptak helyet, az uralkodó útról az országban a *Budapesti Hírlap* és a *Pest-Ofner Zeitung* közölhetett lojális hangú tudósításokat.⁶³

A május végén bekövetkezett tragédia nem sokat változtatott az uralkodó megítélésén. Egon Corti szerint a lakosság együttérzést mutat Ferenc József és felesége felé is: „*Személy szerint és emberileg mindenütt a legmelegebb részvétellel tekintenek a császári párra, ott is, ahol politikailag haragusznak rája. A magyarság ellenséges érzülete legalább pillanatnyilag le van szerelve.*”⁶⁴ Azonban az együttérzés, a gyászban való osztozás sokkal inkább Erzsébet felé irányult, és nem Ferenc József felé. Elterjedt volt az a néphit, hogy az uralkodót az Aradon elkövetett kivégzések átka sújtja: a császár családjában 13 haláleset fog bekövetkezni, és a kislánya, Zsófia halála Isten büntetése volt: „*A jó Isten megbüntette Ferenc Józsefet, mert a vértanukért 13 ember halt meg a családjától.*”⁶⁵ A tragikus esemény tehát inkább az Erzsébet-kultusz későbbi kialakulásának adta meg az érzelmi alapot, a Ferenc Józsefről kialakult negatív kép megváltozásához nem volt elég.⁶⁶

Az uralkodó augusztus 8-án érkezett újra az országba.⁶⁷ Az országjárás második fele teljes csatlódással zárult. A magyar lakosság előtt nyilvánvaló lett, hogy bár az uralkodó kegyelmet gyakorolt, más változások nem lesznek. A konzervatív arisztokrácia agitációja sikertelen, az általuk írt hódolati feliratot, melyben az ország területi integritásának visszaállítását, a német nyelv visszaszorítását kö-

⁵⁸ Idézi: GERŐ 1999. 100.

⁵⁹ SOMOGYI 1989. 95.

⁶⁰ MANHERCZ 2009. 61.

⁶¹ CORTI 1935. 64.

⁶² Idézi: GERŐ 1999. 102.

⁶³ MANHERCZ 2009. 58.

⁶⁴ CORTI 1935. 65.

⁶⁵ Idézi: MAGYAR 2006. 87.

⁶⁶ GERŐ 1999. 114.

⁶⁷ MANHERCZ 2007. 4.

vetelték, Ferenc József nem vette át. Az uralkodó ugyanis már március végén, egy minisztertanácsi ülésen kijelentette, hogy a fennálló rendszeren nem kíván változtatni.⁶⁸ Az út egyetlen érdekessége, Erzsébet jelenléte sem volt már aktuális: Erzsébet „most a császáron kívül úgyszólván senkit sem bocsát a maga közelébe, úgyszólván mindig egyedül akar sétálni és lovagolni, s teljesen begubózik. Ebben az állapotában szó sem lehet róla, hogy a császár vele együtt utazza be Magyarországot. A császár ezért egyedül utazik, ami természetesen korántsem jár a kívánt hatással.”⁶⁹

Az út folytatása Ferenc József számára is nehézséget jelentett. Nem volt vele, mellette a felesége, a gyermeke halála természetesen őt is megviselte, ráadásul az állandóan ismétlődő ceremóniális eseményeket is unta, erről tanúskodik 1857. augusztus 22-én írott levele: „A mi szegény kicsiként igazi angyal volt s már oly fejlett, hogy nekünk igazi örömet tudott szerezni. Most már az ég angyala lett és imádkozni fog értünk. [...] Holnap ismét Magyarországra utazom, hogy egy nagyon unalmas utat tegyek meg.”⁷⁰ Későbbi levelében egy októberi utazásáról ír, ahol szeretne a felesleges ceremóniáktól eltekinteni: „Még egyszer a legnagyobb nyomatékkal kérem, hogy engem minden szertartás nélkül fogadjatok.”⁷¹ Ezeket a szinte színházba illő udvari szertartásokat azonban az országjárás során nem tudta elkerülni.

Az 1857. évi út tehát nem hozott változást az uralkodó és országa kapcsolatában, sőt, az ország hangulata rosszabb volt, mint bármikor korábban.⁷² A körút második felét pedig még inkább negatív hangulat övezte, így került sor Ferenc József első miskolci útjára.

Ferenc József első miskolci látogatása 1857-ben

Ferenc József első miskolci látogatása igen rövid volt, mindössze egyetlen éjszakát töltött a városban, 1857. szeptember 3-án érkezett, és másnap reggel már folytatta is útját Eger felé. A látogatás leginkább a korabeli sajtó és visszaemlékezések alapján rekonstruálható. A *Budapesti Hírlap* természetesen a körút ezen állomásáról is beszámolt, az elvárható lojális hangú cikkekkel. Ezen kívül három naplóíró szolgál fontos információkkal a látogatásról: Pfliegler J. Ferenc, Szűcs Sámuel és Szűcs Miklós.

Pfliegler J. Ferenc 1840–1918 között írta naplóját, aminek középpontjában a város kereskedelem- és ipartörténete, a közélet és maga a város áll: „Feljegyeztem emlékeimet azoknak, akik Miskolc fejlődését, múltját és jelenét figyelemmel és szeretettel kísérik.”⁷³ Ennek oka, hogy Pfliegler a Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara alapítója volt, aktívan részt vett a város életében, egyesületek és városi testületek tagja.⁷⁴ Kortársa a másik naplóírónk, Szűcs Sámuel, aki 1835 és 1889 között jegyezte fel bejegyzéseit. Jogi tanulmányokat folytatott, volt táblabíró, és bár 1850-ben elutasította a felkérést, hogy városi tanácsnok legyen, 1855-ben mégis újból ügyvédi vizsgát tesz az osztrák törvényekből.⁷⁵ Ő is vállalt közéleti szerepet a város életében, volt egyháztanácsi jegyző, megyei tanítóegylet tiszteletbeli tagja, a miskolci takarékpénztár választmányi tagja.⁷⁶ A harmadik napló hat kötetének nagy része csak kéziratban olvasható meg a Herman Ottó Múzeum Történeti Adattárában (HOM HTD), csak egy része érte meg eddig a kiadást. Ennek írója Szűcs Miklós, Szűcs Sámuel öccse, aki 1820–1866 között írta le tapasztalatait. Testvéréhez hasonló pályát futott be: ő is ügyvédi vizsgát tett, 1843 után kezdett magánpraxisba, mellette pedig aktív munkát vállalt a megye és a város életében, volt aljegyző, táblabíró, árvaszéki elnök. Emellett egy évet Pesten töltött, ahol megismerkedett a kor pezsgő társadalmi és politikai életével.⁷⁷

⁶⁸ MANHERCZ 2009. 61–62.

⁶⁹ CORTI 1935. 65.

⁷⁰ FERENC JÓZSEF 1924. 183–184.

⁷¹ FERENC JÓZSEF 1924. 186.

⁷² GERŐ 1999. 113.

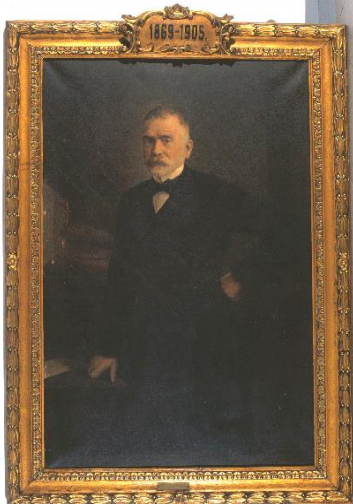
⁷³ PFLIEGLER 1996. 9.

⁷⁴ PFLIEGLER 1996. 6.

⁷⁵ SZÜCS S. 2003. I. Kötet, 15.

⁷⁶ SZÜCS S. 2003. I. 16.

⁷⁷ KILIÁN 1981, 11.

Halász-Hradil Elemér:
Pfliegler J. Ferenc, 1910.

GYULAI 2000. Kat. sz. 54. alapján

Szűcs Sámuel és Miklós, (1880 k.) Fényképek keretben
HOM HTD 70. 72. 1–2. Kulcsár G. felv.

Mindhárom naplói-író aktív feladatot vállalt a város életében, első kézből értesültek mindenről, jelen voltak a fontosabb eseményeknél, így a császár látogatásánál is. Szendrei János Miskolc-monográfiája nem nyújt új információkat Ferenc József látogatására vonatkozóan, mivel a kortárs naplói-írók munkáit alapján készült.

Az 1857. évi körút során a miskolci látogatást eredetileg májusra tervezték, amelyet azonban Zsófia főhercegnő halála miatt végül elhalasztottak: „Az előkészületek már az év elején munkába vétettek, mert még Május havában lett volna városunkat meglátogatandó; de első szülöttjének Sónia hercegasszonynak közbejött halála körutát félbeszakította”.⁷⁸ A látogatásra azonban a város valószínűleg nem készült őszinte lelkesedéssel. Az abszolutizmus időszaka Miskolc városát is súlyosan érintette, a közhangulatra a lehangoltság, csalódottság volt jellemző, ahogyan Pfliegler J. Ferenc írja: „A polgárság lehangoltsága egyre növekedett, mikor látták az abszolutizmus tervszerű, komoly berendezkedését. [...] Mindenki panaszkodott, de csak súgva”.⁷⁹ Máshol így ír a város hangulatáról: „A társadalmi viszonyok ezidőben szomorúak voltak. A rémuralmat a rendszeres abszolutizmus váltotta fel, megfelelő közigazgatási szervekkel”. Ráadásul ősszel, amikor az uralkodói út a végéhez közeledett, az ország teljes lakosságára jellemző volt a lehangoltság, csalódás, hiszen addigra egyértelművé vált a várt engedmények elmaradása.⁸⁰ Az utazás egyik eredeti céljának megvalósulása, Ferenc József feleségének, Erzsébetnek és a gyerekeknek a bemutatása sem volt már lehetséges, Zsófia halála után Erzsébet az utat nem folytatta, Ferenc József egyedül tért vissza Magyarországra: „A császárné azonban nem kísérte el Miskolcra felséges urát.”⁸¹

⁷⁸ Szűcs S. 2003. I. 291.

⁷⁹ PFLIEGLER 1996. 34-35, 37.

⁸⁰ MANHERCZ 2007a. 7.

⁸¹ PFLIEGLER 1996. 36.

Szathmáry Király Pál, 1861. Vizitkártya. ZMM

Ebben a hangulatban kezdett el készülődni a város az uralkodó fogadására. 1857-ben Szathmáry Király Pál lett a színházépítő részvénytársaság elnöke, akinek feladata az 1843 júliusában leégett színház újjáépítési munkálatainak megkezdése volt.⁸² Az újjáépítést kezdeményező részvényes társaság már 1847 tavaszán megalakult, mégis Ferenc József látogatására volt szükség, hogy a tényleges munka kezdetét vehesse: „ez kellett ahhoz, hogy a színházat díszelőadás megtartására alkalmas állapotba hozzák.”⁸³

Augusztus 27-én jelent meg a hivatalos felhívás az uralkodó érkezésére a *Borsodi Értesítő*-ben: az érkezés szeptember 3-án a déli órákban várható, Kassa irányából.⁸⁴ Ekkor jelent meg a polgármester, Schlechtig Károly hirdetménye is a teendőkről: „Mikép azon háztulajdonosok, kik eddigelé elmulasztották volna [...] házaikat kimeszeltetni, kapuikat kifestetni, a már kimeszelt házakat s kifestett kapukat s redőnyöket leporoztatni, lakóikkal együtt az ablakaiba a négy (sárgafekete császári, vörös-fejér-zöld-nemzeti, vörös-fejér birodalmi, fejkék bajor királyi) zászlókat, szőnyeget kitűzni [...] a házak földszinti részét világítani [...] buzgólkodjanak.”⁸⁵

A város feldíszítéséről és a megtévesztő külsőségekről, a hamis kép felmutatásáról Pfliegler szól kissé gúnyosan, utalva a Patyomkin-falvak hazugságára: „A nagy készülődés a császári látogatásra külsőleg is meglátszott. A házakat szép fehérre kellett meszelni, a kapukat zöldre kellett festeni és az országutak mentén a lakosságnak Potemkin fákat kellett hamarjában ültetni.”⁸⁶ A Katalin cárnő krími utazására épült falvakra való utalás nem csak Pflieglernél, hanem az országos sajtóban is megjelent, Falk Miksa a *Budapesti Hírlapban* említi a Potemkin nevet.⁸⁷ Természetesen ezt Pfliegler is olvashatta, hiszen a *Budapesti Hírlap* volt a hivatalos sajtó, a hasonlat akár innen is származhat, de ennek ismertetését a napló nem támasztja alá. A városok gyorsan széppé és díszessé „varázsolása” a császárlátogatás többi állomásán is jellemző volt, például az esztergomi hercegprímás a raktárépületeket bontatta el az uralkodó érkezése előtt, hogy a csúf látvány ne zavarja Ferenc Józsefet.⁸⁸

⁸² DOBROSSY 2003. 987.

⁸³ DOBROSSY 1994–2003. 1. 43.

⁸⁴ *Borsodi Értesítő*, 1857. aug. 27.

⁸⁵ *Borsodi Értesítő*, 1857. aug. 27.

⁸⁶ PFLIEGLER 1996. 35.

⁸⁷ MANHERCZ 2009. 75.

⁸⁸ KOVÁCS 2000. 262.

Ismeretlen mester: Ferenc József császár fiatalkori képmása. Vásznon, olaj, 84,5x69 cm, jelzés nélkül. HOM KGY Ltsz. 74.116. Kulcsár G. felv.

Miskolcon három diadalkaput emeltek, ahogy az a császári látogatásokkor megszokott és elvárt volt: a Zsolcai kapunál, a Király-hídnál (ez gót stílusban épült)⁸⁹ és a Városháztéren.⁹⁰ A piac díszítésére is sor került, a felső részén a Győzelem istenasszony képe kapott helyet, illetve az edelényi cukorgyár emelt két oszlopot. Az egyikken osztrák zászló volt, és a földművelés szerszámaival, eszközeivel, jelvényeit hordozta, a másikon nemzeti zászló kapott helyett, a cukorgyár szerszámaival, termékeivel, jelvényeivel. Az uralkodó szállása a megyeházán volt, amely díszességével kiemelkedett a város épületei közül.⁹¹ A vármegyei nemesi bandériuma két „osztályból” állt, öltözete pedig a következő volt: fehér lábravaló és ing, a fegyverzet buzogányból állt, az egyik osztálya mellénye vörös, a másiké kék. Vezetőik pedig vörös nadrágot, zöld atillát és fehér mentét viseltek⁹². Szűcs Sámuel érdeklődve szemléli a ruházatot, és tetszését is megnyeri, a díszes öltözet költségeit azonban a miskolci lakosság sokallta:

⁸⁹ Szűcs S. 2003. I. 292.

⁹⁰ PFLIEGLER 1996. 35-36.

⁹¹ Szűcs S. 2003. I. 292.

⁹² Szűcs S. 2003. I. 292.

„A királylátogatás utóhangja gyanánt felemlítjük, hogy a városi tisztii személyzet tagjai a fogadtatásra készített díszgyenruha költségeinek fizetésére negyedévi fizetésüket voltak kénytelenek előre felvenni.”⁹³ Az uralkodó Kassáról való érkezése egyértelműnek tűnik, ennek ellenére feltűnik a helytörténeti irodalomban, hogy Ferenc József Debrecenből érkezett Miskolcra.⁹⁴ Mind a *Budapesti Hírlap*, mind Szűcs Sámuel naplója ennek ellentmond: „*September 3-án érkezett-meg Miskólczra, Ferencz Jósef Ő Felsége Kassáról.*”⁹⁵

1857. szeptember 3-án 11 óra körül végre megérkezett Ferenc József a budai közigazgatási terület határára, útba ejtve előtte Szinát, Garadnát, Hidasnémetit, Forrót és Szikszót is, ahol diadalíveket emeltek az üdvözlésére, és az ünnepélyesen felöltözött lakosság is kivonult.⁹⁶ Miskolc határán a következő személyek fogadták az uralkodót: báró Augusz, helytartósági alelnök, Umlauff, az országos főtörvényszéki elnök, Mártonffy Frigyes helytartótanácsos,⁹⁷ és a miskolci szolgabíró. „*A fogadtatáson inkább csak a gutgesinnt arisztokrácia vett részt. A nagy lelkesedés tehát nem volt egészen őszinte.*”⁹⁸ A *Budapesti Hírlap* természetesen ettől ellentétes képet mutat: „*Miskolcz tele néppel s különös törekvése Ő Felségének a legünnepélyesebben s a legszívélyesebben hódolni.*”⁹⁹

Varsányi János–Rohn Alajos: Miskolc város látképe a Sajó felől, 1853. Könyomat. HOM HTD 76.1263.1.

A császár érkezése azonban egyetlen esemény, Szirmay István gróf halála miatt lett végül nevezetes. A gróf is kilovagolt a császár üdvözlésére, ahol gutaütést kapott, és meghalt. Ez az esemény minden tudósításban, visszaemlékezésben helyet kap, más-más érzelmi töltettel. A *Budapesti Hírlap* drámai hangú tudósításban számolt be az eseményről: „*Az egy Ausztriára nézve nehéz megpróbáltatás napjaiból kitűnően ismeretes cs. k. alezredes szirmabessenyői gróf Szirmay István, mindig lángoló loyaltástól vezéreltetve, hasonlókép lóháton a megyehatáron megjelent, hogy Ő Felségét Miskolczig kísérje [...] gr. Szirmay gutaütést kapva holtan rogyott le lováról, miután a körülete állók még világosan erőteljes „Éljen”-t hallának e lovagiasan őszinte kebelből, mely mindig forrón dobogott örökös ura szent jogaiért.*”¹⁰⁰ Szűcs Sámuel visszafogottabban és rövidebben számol be az esetről: „*de más részről, emlékezetessé lőn ezen nap egy gyászos esemény által is. Tudniillik Gróf Szirmay István Tamás császári királyi ezredes ki, a forradalomban az ellenében nevezetes szerepet vitt Ő Felségét a megye határától kísérvén, midőn a város határánál emelt diadal kapu mellett, a miskolczi polgármester, Ő Felségét üdvözlő beszédét bevégzé, rögtön gutaütés következtében halva bukott-le lováról.*”¹⁰¹ Pfliegler pedig még kevesebbet szán az eset ismertetésére: „*az érkezéskor lova mellett összeesett és*

⁹³ DOBROSSY 2003. 44.

⁹⁴ KÁRPÁTI 2002. 103.

⁹⁵ SZÜCS S. 2003. I. 291.

⁹⁶ *Budapesti Hírlap*, 1857. szept. 6.

⁹⁷ *Az abszolutizmus korszakának kezdetén Mártonffy Frigyes, mint megyefőnök vette át Borsodmegye közigazgatását.* PFLIEGLER 1996. 34.

⁹⁸ PFLIEGLER 1996. 36.

⁹⁹ *Budapesti Hírlap*, 1857. szept. 5.

¹⁰⁰ *Budapesti Hírlap*, 1857. szept. 6.

¹⁰¹ SZÜCS S. 2003. 292.

szörnyethalt.”¹⁰² Szűcs Miklós is tömören számol be az esetről: „A tiszteletére lóháton kirukkolt gr. Szirmay Istv. midőn lóháton a zsolcai töltésen várná császáriját, hirtelen meghalt, guta által agyon üttetvén.”¹⁰³ A váratlan esemény a hivatalos program felborulását okozta: egyrészt ennek köszönhetően elmaradt a császár látogatása a színházban, másrészt a fenséges vendég meglátogatta a gróf gyászoló családját szirmabesenyői kastélyukban, a bevonulás és egy vadászserg megsejmlélése után.¹⁰⁴ A bevonulás része volt a katonák megsejmlélése is: „A buzatéri katonai szemlénel láttam közlelról Ferenc Józsefet.”¹⁰⁵

Marastoni József: Szirmay István Tamás (1857).
Litográfia (Walczl, 1858) ÖNB Porträtssammlung

Szinyei Merse Pál: Szirmay Alfréd (1879).
HOM KGY 77.346. [Kulcsár G.] felv.

A *Budapesti Hírlap* ezt a látogatást is arra használta, hogy a császárt érzelmeiktől eltelve mutathassa be: „Bizonyosan senki sem vonandja kétségbe, mily megdöbbsent szívvel fogadá Ő Felsége alattvalói örömyilatkozatait e nap folytában, melyeket azonban elutasítani nem lehetett [...] Bizonyosága ez a legmagasb belső részvétnek, mely bizonyára járulni fog az elszomorodott özvegy és az egész család fájdalmanak enyhítéséhez.”¹⁰⁶ Ez a lojális és érzelmes stílusban megírt tudósítás annak fényében, hogy Ferenc József ezen a magyarországi úton veszítette el lányát, Zsófiát, mindenképp túlzónak tűnik. Az özvegy meglátogatása még a hivatalos udvari ebéd előtt lezajlott: „Ő Felsége legelső gondja vólt, a katonaságot venni, ha bár igen rövid szemlére is, annak utána fogadá a hódolatokat, ez után Szirma-Bessenýőre rándúlt ki, az elhúnyt gróf Szirmay István Tamás” családjához.”¹⁰⁷ A császár, állítólag, ezen alkalommal keresztfiává fogadta a gróf fiát, Szirmay Alfrédot, akit ezután a nép a király fiának nevezett.¹⁰⁸ Ettől eltérően azonban Pfliegler már Szirmay Istvánt mutatja be úgy, mint valamiféle rokonát az uralkodónak, hiszen ő a keresztapja Szirmay fiának: „Szirmay gróf, kinek fia a királyt ke-

¹⁰² PFLIEGLER 1996. 36.

¹⁰³ Szűcs M. Napló

¹⁰⁴ Szűcs S. 2003. I. 292.

¹⁰⁵ Szűcs M. Napló

¹⁰⁶ *Budapesti Hírlap*, 1857. szept. 6.

¹⁰⁷ Szűcs S. 2003. I. 292.

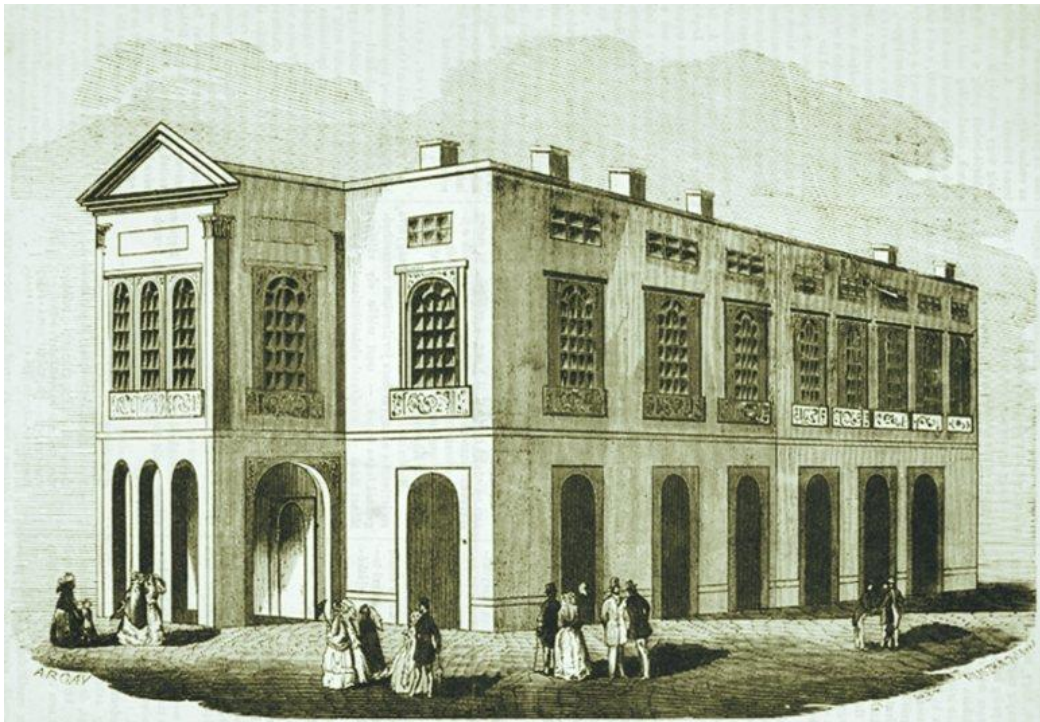
¹⁰⁸ SZENDREI 1886–1911. IV. 275.

resztapjának valhatta.”¹⁰⁹ Az esemény híre országosan elterjedt és ismert volt, erre utal, hogy Mikszáth Kálmán 1900-ban megjelent Különös házasság c. regényébe is beleszította az esetet: „E Szirmay István az, aki 1857-ben, midőn Ferenc József császár bevonult Miskolcra, ragyogó díszmagyarban lovagolván a bandérium élén, szélütéstől érve holtan fordult le lováról, tehát csakugyan királyi pompa közt halt meg.”¹¹⁰

A szirmabesenyői kitérő után tovább folytatódott a látogatás, a kötelező programokkal. Udvari ebéd következett az egyházi és világi főméltóságok részvételével,¹¹¹ majd a császár kikocsizott Diósgyőrbe, megtekinteni a vashámort. Itt még az uralkodópár fogadására készültek, ugyanis az igazgató lakásával szemben egy öntöttvas oszlopot állítottak fel, a tetején sassal és következő felirattal:

„Ferencz József és Erzsébet
Felséges fejedelmi párnak
Borsod megyében örömteljes
Jelentétele emlékezetére
Szentelte jobbágyi hódolattal,
A hálás jelenkor”¹¹²

Mire visszaérkezett Miskolcra, a város díszkivilágításban várta a császárt, felvonult egy 200 fős fáklyás sereg „az ózdi gyár” személyzete által kiállítva”,¹¹³ az Avas hegyén pedig tűzijáték szórakoztatta a város lakosságát.¹¹⁴

Huszka Lajos: Az 1857. szeptember 3-án megnyílt második miskolci színház épülete. Litográfia.
OSZK Színháztörténeti Tár

¹⁰⁹ PFLIEGLER 1996. 36.

¹¹⁰ MIKSZÁTH 1963. 59.

¹¹¹ Szűcs S. 2003. I. 292.

¹¹² Budapesti Hírlap, 1857. szept. 8.

¹¹³ Szűcs S. 2003. I. 292.

¹¹⁴ Budapesti Hírlap, 1857. szept. 8.

Valamikor a nap folyamán (pontos időpont nincs megjelölve) a császár meglátogatta a Mindszenti római katolikus templomot is, amelynek akkor még nem voltak tornyai. A templom azonban állítólag úgy megtetszett a császárnak, és annyira elbűvölte a templom monumentalitása, hogy felajánlotta az egyik torony megépítésének költségeit, a feladatot pedig a diósgyőri koronauradalomra bízta. A másik templomtorony felépítését pedig a hívek adományai és az egi érsek felajánlása tették lehetővé, így készült el a teljes templom 1864-ben.¹¹⁵

Szeptember 3-án lezajlott a színház felavatása is. A *Budapesti Hírlap* közlése szerint Ferenc József „azon napon, midőn leghűbb alattvalói egyike lehelé ki lelkét, a színházat meglátogatni nem képes.”¹¹⁶ Szűcs Miklós is a gróf halálát tartja a színházlátogatás elmaradásának okának: „A színház e napon nyitattott meg, de a cs. nem jelent meg abban, gr. Sz. halálát adván okul. Pedig a színház elkészülése leginkább annak köszönhető hogy ő váratott megnyitására.”¹¹⁷ A császár látogatásának elmaradását falragaszokkal hozták a lakosság tudomására. Pedig nagyon készültek rá: a színházat ekkoriban kezdte el Latabár Endre igazgatni, az ünnepi darabot megelőző megnyitó, felavató beszédet Jókai Mór írta, felesége, Laborfalvi Róza adta elő, és a pesti színésztársulat tagjai adták elő (Egressy Gábor, ifjabb Lendvai Márton, Munkácsi Flóra).¹¹⁸ Aznap este Vörösmarty „*Marót bánja*” volt a program, de „a színházat három előadással avattuk föl: „*Maróth bán*”, „*A czárnő*” és az „*Egy pohár víz*” voltak az előadott színművek.”¹¹⁹ Az ünnepi alkalom ellenére nem volt teltház. Ennek oka egyrészt a császár elmaradásában keresendő, a másik pedig a jegyárakban, amelyek rendkívülien megemelkedtek a díszelőadás előtt:¹²⁰ „*A mint a magas helyérek csökkentek: azon arányban nőtt a közönség száma is.*”¹²¹

Az első miskolci látogatás tehát nem volt mentes a problémás helyzetektől, és Szűcs Sámuel további kellemetlenségekről számol be: „*Valahányszor kiindúlt Ő Felsége, különben is sebesen haladó kocsija után rohanva futott a nép, annyira, hogy e jelenet szinte comicaivá vált.*”¹²² Beszámol olyan esetről, ahol a kocsi bakjára másztak fel az emberek, máskor egy nő dobta be kérvényét a császár kocsijába.

A császár másnap már korán elhagyta a várost. Reggel 6 órakor még egy vadászkatonai gyakorlatot tekintett meg a Búzavásár téren,¹²³ majd reggel fél hétkor¹²⁴ folytatta útját egy nyitott landaueren Sajószentpéter irányába, Eger felé, ahol Bartakovics érsek fogadta az uralkodót.¹²⁵ A miskolci látogatás, jól illeszkedve az országjáró körút többi állomása közé, a szokásos elemekből épült fel: a város gyors díszítése, felújítása, a császár fogadása a közigazgatási határon, udvari ebéd, hivatalok, templom megsejmlélése, este díszkivilágítás, egy színházi darab megtekintése. Az 1857. évi látogatás valószínűleg teljesen szokványos és gyorsan feledésbe merülő látogatás lett volna, ha nem következik be Szirmay gróf halála. Majdnem negyed évszázadnak, 24 évnek kell eltelnie, hogy a város újra fogadhassa Ferenc Józsefet, de közben jelentős változások zajlanak le: a császár addigra magyar király (is) lesz.

¹¹⁵ DOBROSSY 1994–2003. 1. 154.

¹¹⁶ *Budapesti Hírlap*, 1857. szept. 6.

¹¹⁷ Szűcs M. Napló

¹¹⁸ Szűcs S. 2003. I. 292.

¹¹⁹ EGRESSY 1867. 373.

¹²⁰ Szűcs S. 2003. I. 292.

¹²¹ Egressy 1867. 347.

¹²² Szűcs S. 2003. I. 293.

¹²³ Szűcs S. 2003. I. 292.

¹²⁴ *Budapesti Hírlap*, 1857. szept. 6.

¹²⁵ PFLIEGLER 1996. 36.

Úton a kiegyezés felé

Az 1850-es évek végén a Habsburg Birodalom válságba került: 1859 nyarán először Magentánál, majd Solferinónál vereséget szenvedtek a császári csapatok a franciáktól, ezzel elveszítve a birodalom egy tartományát, Lombardiát.¹²⁶ Emellett a Bach nevével jelzett abszolutisztikus rendszer is egyre gyengébb lábakon állt: új politikai párbeszédre volt szükség.¹²⁷ Elindult a közeledés Magyarország és Ferenc József között: 1864 végétől Auguszt Antal báró és Deák Ferenc titkos tárgyalásokat folytattak egy lehetséges kiegyezésről.¹²⁸ A közeledés, az újfajta viszony kialakítása megváltoztatta az uralkodói utazásokat is: Ferenc József gyakoribb és egyre kevésbé ceremoniális látogatásokon vett részt az országban.

A Deák által írt *Húsvéti cikk* megjelenése után két héttel, 1865. április 30-án az uralkodó gyors látogatást tett Pozsonyban: egy lóversenyt tekintett meg, minden színpadias külsőség, testőrök hada nélkül. A császár ezen spontán látogatása nagy lelkesedést váltott ki az emberekben.¹²⁹ Szintén ebben az évben, nyáron gyors vizitre utazott az országba, ami számos, a magyarok számára kedvező politikai változással járt együtt: ekkor menesztette az uralkodó Anton Schmerling államminisztert, 1865. július 1-jén szűnt meg a katonai bíróságok hatásköre, valamint egyéb elmozdítások is történtek, a kancellári tisztséget Mailáth György kapta meg. A legjelentősebb eseményként pedig sor került az országgyűlés összehívására.¹³⁰

Az ötvenes évek uralkodói látogatásához képest jelentős változásokat lehet tapasztalni: eltűnnek a hivatalos szemleutak, amikor az uralkodó csak megszemléli birodalmát.¹³¹ A császár érkezését jelző ágyúörgés és harangzúgás kivételével Ferenc József minden más ceremoniális külsőségtől igyekezett eltekinteni,¹³² mondván, a lakosságot nem szükséges terhelni a díszkivilágítás, hivatalos ünnepélyek költségeivel.¹³³ A program sem volt olyan szigorú és pontosan meghatározott, mint korábban: 1866 elején Erzsébet császárnéval érkezett Pest-Budára, ekkor a látogatás programja nem volt előre megírva, szemben például a korábbi országjárásokkal, ahol már hónapokkal korábban összeállították a hivatalos események sorrendjét.¹³⁴

A szigorú hivatalos menetrendtől való eltekintés miatt általában oldottabb, fesztelenebb hangulat jellemezte az uralkodó ekkori látogatásait. Ehhez az is hozzájárult, hogy az utazáshoz az országban egyre elterjedtebb vasutat kezdték használni a gőzhajó helyett, ami szintén kevesebb ceremonialitással járt. Nem volt már annyira jellemző az emberek „kizavarása” az ünneplésekre, emiatt többen önként, spontán vonultak ki üdvözölni az uralkodót, valamint a csendőrség is kisebb létszámmal volt jelen ezeken az eseményeken. A csekély személyes kíséret, testőrség bizalmat ébresztett a lakosságban. Fontos lépésként pedig az uralkodó fogadásánál, az ünnepeken egyre hangsúlyosabbá válhatott a nemzeti jelleg: megjelenhettek a nemzeti színek, megjeleníthetővé vált magyar politikusok, személyek, például Deák Ferenc ábrázolása az uralkodó arcképe mellett.¹³⁵ A hosszabb budai tartózkodások pedig egy kicsit a birodalom fővárosává teheték a Pest-Budát.¹³⁶

---

¹²⁶ SOMOGYI 1981. 108.

¹²⁷ SOMOGYI 1981. 121.

¹²⁸ MANHERCZ 2012. 226.

¹²⁹ MANHERCZ 2010. 36.

¹³⁰ MANHERCZ 2010. 37.

¹³¹ CSAPÓ 2009

¹³² MANHERCZ 2010. 40.

¹³³ MANHERCZ 2010. 46.

¹³⁴ MANHERCZ 2010. 42

¹³⁵ MANHERCZ 2010. 46-47.

¹³⁶ CSAPÓ 2009

A megváltozott uralkodói látogatások és a magyar politikával való kapcsolatfelvétel hatottak egymásra: a közeledési kísérlet gyakoribb uralkodói látogatásokat eredményezett, amelyek változása, közvetlenebb és kevésbé ceremonialis hangulata elősegítette az „*egymásra találást*”, így a kiegyezés és a magyar királlyá koronázás után egyre megszokottabbá vált Ferenc József és Erzsébet jelenléte az országban, az 1870-es években már teljesen másfajta fogadtatásban részesül a király, mint az ötvenes évek útjai alkalmával.¹³⁷

A róla kialakult kép is egyre jobban átalakult: már nem a megtorló, a zsarnok volt a magyar alattvalók szemében. 1867 után egyre gyorsabban enyhül a megítélésre, az ország törvényes uralkodójaként tekintenek rá, Ferenc Józsefből Ferenc Jóska lesz, ő lesz a boldog békeidők uralkodója, akinek trónra lépéséhez köthető az ország fejlődése is.¹³⁸

Ferenc József második miskolci látogatása 1881-ben

Előkészületek az uralkodó érkezésére

1881 szeptemberében Mezőkövesd mellett tartottak hadgyakorlatokat, amelyen maga a király, Ferenc József is részt vett. „*E hadgyakorlatok különben igen nagy jelentőséget nyernek az Uralkodó jelenléte, de főképen az által, hogy a mi hasonló esetekben még soha nem történt, ő felsége a gyakorlatok egész tartama alatt a csapatok közt lesz, minek okát általában abban keressük, hogy a lovasság taktikai szabályzatában nagymérvű változtatások vannak tervben, s a király tanuja akar lenni, hogy e változások mennyi gyakorlati értékkel bírnak.*”¹³⁹ Nem meglepő, hogy a király ezeket a változtatásokat személyesen akarta meg szemlélni, neveltetésében ugyanis végig fontos szerepet kapott a katonaság, a hadsereg, s uralkodóként saját magát tekintette a legfőbb hadúrnak:¹⁴⁰ „*az újkori Habsburgok uralkodói sorában senki sem volt szokásaiban és érzéseiben annyira összeforrv a hadsereggel, mint Ferenc József.*”¹⁴¹ A helyszínt, Miskolc és Mezőkövesd környékét egy esetleges orosz támadás indokolhatta: „*Már a terep megválasztása is erre mutat, mivel egy esetleges orosz invázió esetén csaknem bizonyosra vehető, hogy a döntő nagy összeütközés csatatere az a vidék lesz, melyen most a hadgyakorlatok folynak.*”¹⁴²

Miskolc város polgármestere, Soltész Nagy Kálmán 1881 július 25-én jelentette be a közgyűlésben a király látogatását: „*A júl. 25.-én tartott közgyűlésben voltam szerencsés jelteni, hogy ő cs. és kir. Felsége szeretett királyunk az őszi hadgyakorlatok tartama alatt városunkban fog tartózkodni. A t. közgyűlés örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy a nemzet koronás királya e magyar város falai között hódolat és szeretetteljesen fogadtassék, s az e tárgyú intézkedések megtételére 25 tagból álló bizottságot választott meg.*”¹⁴³ Ezzel szemben a városi közgyűlés jegyzőkönyvében egy 20 tagot számláló bizottságról esik szó, valószínűleg később bővülhetett a tagok száma.¹⁴⁴ Ezen az ülésen született döntés arról is, hogy az uralkodó ittléte alatt „*a felmerülő költségek házi pénztárunkból lesznek fedezendőek.*”¹⁴⁵ A költségek egészét azonban nem tudták teljesen az 1881. évi költségvetésből finanszírozni: az október 7-i ülésen például a vásárolt lámpák árát a jövő év terhére előlegezett költségek közé sorolták.¹⁴⁶

¹³⁷ CSAPÓ 2009

¹³⁸ MAGYAR 2006. 88.

¹³⁹ *Egyetértés*, 1881. szept. 2.

¹⁴⁰ SOMOGYI 1989. 9.

¹⁴¹ ANGYAL 1942. 15.

¹⁴² *Vasárnapi Újság*, 1881. szept. 18.

¹⁴³ SOLTÉSZ NAGY 1882. 35.

¹⁴⁴ BAZML IV. 1902/a 10. köt. 1881.

¹⁴⁵ BAZML IV. 1902/a 10. köt. 1881.

¹⁴⁶ BAZML IV. 1905/a 10. köt. 1881.

A rendezőbizottságon belül külön szórakoztatási albizottság is alakult, amely egy népünnepély és egy diósgyőri kirándulás ötletét terjesztette elő.¹⁴⁷ A diósgyőri kirándulás végül a szeptember 1-én elfogadott programból kimaradt.¹⁴⁸ Egy lóverseny ötlete is felmerült, de végül ez sem valósult meg, mivel a polgármester „nem látott elég biztosítékot a kivihetőségre nézve”, valamint az uralkodó látogatása, szemben az 1857. évi úttal, „nem egy országos körút kifolyása, hanem valóságosan fárasztó munkálkodás”.¹⁴⁹

Augusztus 2-án írta meg Soltész Nagy Kálmán polgármester a lakossághoz intézett felhívását, hogy hasonlóan az 1857. évi látogatáshoz, kezdjék meg a város feldíszítését, csinosítását: „mindazáltal szükségesnek véli a hatóság már most azon kérelmet intézni a t. közönséghez, különösen a város-on keresztül vonuló fő utcza, s az ezt keresztül szelendő mellékutczákat háztulajdonosaihoz, lakosaihoz, a testületek és intézetekhez, hogy házaikat, lakásaikat jó eleve külsőleg csinosítsák ki, magukat kellő nagyságu, tiszta új nemzeti zászlókkal lássák el, általában, különösen a fő utcán, a házak homlokzatainak díszítésére nézve az előintézkedéseket teljesíteni sziveskedjenek.”¹⁵⁰ Ennek hatására a helyi lapokban egyre több hirdetés jelent meg a király fogadásához szükséges árucikkekről, a zászlókat például Lang Sámuel üzletében lehetett beszerezni,¹⁵¹ Bede László görögtüzeket árult, magyar és bajor színben (osztrák színekről nem tesz említést),¹⁵² Bárd Simon mécsesek, „bengáli tűzfények” és egyéb, a díszítéshez szükséges kellékek szállítását vállalta.¹⁵³

A miskolci Tiszai pályaudvar (1903). Zempléni Múzeum, Szerencs (81155)

A város teljesen felbolydult: „Sok ház újra festetett. A Fő útsza déli oldalán lévő járda, valamint az északi oldal alsó része ki aszfaltoztatott.”¹⁵⁴ A kiemelt utcák házain kívül sor került többek között az 1863-ban felépült új zsinagóga felújítására, ennek feladata Pfliegler Ferencre hárult: „Ő felsége fogadására készen áll az izr. hitközség díszes temploma [...] Belsejének csinosítása, fénymázolása, festése helybeli, derék iparosunkra, Pfliegler Ferenczre bízattott.”¹⁵⁵ A vasúti vonalakon is újításokat vezet-

¹⁴⁷ Borsod, 1881. aug. 17.

¹⁴⁸ Egyetértés, 1881. szept. 2.

¹⁴⁹ Borsod, 1881. szept. 7.

¹⁵⁰ Miskolcz, 1881. aug. 4.; Borsod, 1881. aug. 10.

¹⁵¹ Borsod, 1881. aug. 10.

¹⁵² Borsod, 1881. aug. 17.

¹⁵³ Borsod, 1881. aug. 31.

¹⁵⁴ Szűcs S. 2003. II. 137.

¹⁵⁵ Ellenőr, 1881. szept. 3.

tek be, megkönnyítve a hadgyakorlatokra való utazást: „a vasúti igazgatóság egészen új szerkezetű, hordozható ki- és beszálló hidakat készített a végből hogy a lovak is pálya bármely pontján leszállíthatassanak a vonatról.”¹⁵⁶ Emellett a hadgyakorlatok alatt a teherforgalmat is leállították a következő állomásokon: Mezőkövesd, Kál-Kápolna, Füzesabony, Emőd, Nyékládháza, Miskolc, Tiszalúc, Szerencs és Szikszó, a túlzott igénybevétel miatt.¹⁵⁷

A vasúti indóházban feldíszítették a várótermet, amelynek falán így helyet kapott a király nagy mellképe is. Különlegességnek számított, hogy a király érkezésére a miskolci hitelintézet épületét villanyfényvel világították ki. A szokásoknak megfelelően diadalkapukat emeltek, ezúttal négyet: egyet a vaspálya társulat, egyet a megye, kettőt pedig város állíttatott fel.¹⁵⁸ A Búzavásár téren egy állványt állítottak fel, „melly drágasága miatt meg nem telt, annyi hasznot tett, hogy még is szebb látványt nyújtott, mint nyújtott volna az általa eltakart primitív állapotban lévő tér.”¹⁵⁹ Az állványon létesített helyekre már augusztus végén lehetett jegyet vásárolni: az ülőhelyek 1, 2, 3 forintba, míg az állóhelyek 50 krajcárba kerültek.¹⁶⁰ Az állvány vörös posztóval, valamint 48 kicsi és 18 nagy zászlóval volt feldíszítve.¹⁶¹

A miskolc Grand Hotel képeslapon (1990 k.) MKVM

Miskolcra más városokból is érkezhettek a nevezetes eseményre látogatók, ugyanis felhívás jelent meg arról is, hogy a kiadandó szobák számát és azok árát be kell jelenteni a polgármesternél: „mind-azok, kik idegen vendégek befogadására alkalmas szobával bírnak és azok átengedésére még eddig meg nem kerestettek, felkéretnek, hogy szobáik számát, s azokért kívánt árakat alólírnál sürgősen jelentsék be.”¹⁶² Ennek megtörténte után a szállásadóknak bejelentőívet kellett kitölteniük a vendégekről, hogy a város látogatóit nyilvántartásba vehessék: „a városunkba jövő idegenek nyilvántartása, azok lakásának bejelentése elrendeltetvén, mindazok, kik idegeneknek akár vendégszeretből akár

¹⁵⁶ Borsod, 1881. aug. 31.

¹⁵⁷ Borsod, 1881. szept. 3.

¹⁵⁸ Egyetértés, 1881. szept. 2.

¹⁵⁹ Szűcs S. 2003. II. 137.

¹⁶⁰ Borsod, 1881. aug. 31.

¹⁶¹ Egyetértés, 1881. szept. 3.

¹⁶² Borsod, 1881. aug. 31.

díjért szállást adnak, felhívatnak, hogy vendégeiket jelentség be.”¹⁶³ Valószínűleg az vezette erre a város vezetését, hogy Miskolcot ellepték az idegenek, „kardalnokok, erőművészek, hangversenyzők, stb.”¹⁶⁴

Az 1857. évi látogatástól eltérően most nem a megyeházán, hanem a *Három Rózsa* szállodában rendezték be az uralkodói lakosztályt. A sajtótudósításokban a szálloda hol *Három Rózsa*, hol *Stögermayer* szálloda néven szerepel, ennek oka az, hogy ez az egyik legtöbbet nevet változtató fogadó Miskolc történetében. 1872-ben új tulajdonosok birtokába került, akik 1878-ban nyitották meg *Grand Hotel Stögermayer* néven, 40 szobásra bővítve. Pfliegler azonban azt írja, hogy nem 1878-ban, hanem 1881-ben „A *Háromrózsa Grandhotel-t Stögermajer vette át és rendezte be.*¹⁶⁵ Maga az épület több híres szállóvendéggel büszkélkedhetett, Ferenc Józsefen kívül ugyanis itt szállt meg 1851-ben Albrecht főherceg, 1888-ban pedig Rudolf trónörökös és Edward walesi herceg, angol trónörökös is.¹⁶⁶ Augusztus végén kezdték el az épületet berendezni, díszíteni, hogy alkalmas legyen az uralkodó fogadására: „A díszítési munkálatok nagyban folynak, különösen a Stögermayer szállodában, mely a király lakása lesz. Három szobára való bútort Bécsből hoznak.”¹⁶⁷ Valószínűleg a szálloda, azon belül is a nagyterem díszítése kicsit túlzó is lehetett, ugyanis az *Ellenőr* szerint „Stögermayer vendéglős ritka fénynyel és csínnal igazítottja a szálloda nagy termét, mely ő felségének elfogadó terméül fog szolgálni, dacára annak, hogy a főszállásmester azt nem kívánta”.¹⁶⁸ Ez része lehet az utazások hatvanas években elindult változásainak, amelynek során Ferenc József egyre inkább próbált eltekinteni a túlzott külsőségektől és a lakosság megterhelésétől.¹⁶⁹ Szeptember 5-én vette át a főudvarmesteri hivatalt egy küldöttje az uralkodói lakosztályt, és egészen a király elutazásáig senki illetéktelen nem tartózkodhatott a szállodában vagy a szálloda kávézójában.¹⁷⁰ Este 10 óra és reggel 5 óra között pedig a szálloda utcájában nem lehetett szekerekkel közlekedni.¹⁷¹

A királyt tehát csak igen nehezen lehetett volna megközelíteni, ennek egyik fontos eleme volt a diósgyőri vasgyár által a városnak felajánlott 40 egyenruhás bányász, akiket a polgármester rendfenntartóként alkalmazott az uralkodó látogatása alatt.¹⁷² Rajtuk kívül két önkéntes tűzoltóról is tudunk, akik a király szállását őrizték.¹⁷³

Az uralkodó után Miskolcra érkezett Rudolf trónörökös is, aki szintén a *Három Rózsában* lett elszállásolva: „Az épület arcvonalán, hol az erkélyek vannak, Rezső királyfi fog lakni.”¹⁷⁴ József és Lajos Viktor főhercegek lakhelyét a *Magyar Korona* szállodában alakították ki, ahol 3-3 szobát rendeztek be nekik, kiegészítve egy nagy teremmel, az étkezésre viszont „Ő felsége asztalához hivatalosak.”¹⁷⁵ Még két fontos személy szállásáról kellett gondoskodni, Miskolcra érkezett ugyanis Tisza Kálmán és Andrassy Gyula is. Tisza Kálmán eredetileg Soltész Nagy Kálmán polgármester vendége lett volna,¹⁷⁶ két nappal később azonban az uralkodó táviratot küldött azzal az utasítással, hogy Andrassy Gyulának is kényelmes lakást keressenek. Ekkor történt az a változtatás, hogy Andrassyt fogadja majd lakásán Soltész Nagy, míg Tisza Kálmánnak a megyeházán rendeznek be szobát.¹⁷⁷ Mások, például Albrecht főherceg nem Miskolcon voltak elszállásolva, őt végül Ónodon, az Erdődy-kastélyban látták vendégül, 30 táborkal és más főhercegekkel együtt.¹⁷⁸

¹⁶³ *Miskolcz*, 1881. szept. 8.

¹⁶⁴ *Egyetértés*, 1881. szept. 5.

¹⁶⁵ PFLIEGLER 1994. 143.

¹⁶⁶ DOBROSSY 1985. 49.

¹⁶⁷ *Egyetértés*, 1881. szept. 2.

¹⁶⁸ *Ellenőr*, 1881. szept. 3.

¹⁶⁹ MANHERCZ 2010. 46.

¹⁷⁰ *Borsod*, 1881. szept. 3.

¹⁷¹ *Borsod*, 1881. szept. 7.

¹⁷² *Borsod*, 1881. szept. 7.

¹⁷³ *Egyetértés*, 1881. szept. 5.

¹⁷⁴ *Egyetértés*, 1881. szept. 2.

¹⁷⁵ *Borsod*, 1881. szept. 3.

¹⁷⁶ *Egyetértés*, 1881. szept. 5.

¹⁷⁷ *Egyetértés*, 1881. szept. 7.

¹⁷⁸ *Borsod*, 1881. szept. 7.

A *Borsod* című lap szeptember 7-i számában érdekes felhívás jelent meg: Fekete István ügyvéd a magyar nemzeti érzület demonstrálására szólítja fel a borsodi embereket, változtassák idegen hangzású nevüket magyarra. A helyzet aktualitását Ferenc József érkezése adja: „*Jön a király, a legelső magyar ember.*” Az ok pedig, Fekete István szerint, hogy a megyének még mindig van körülbelül 15 ezer olyan lakosa, aki bár magyar, idegen nevet visel, és „*mindenki beláthatja, hogy az elnevezés nem közönyös.*” Véleménye szerint a király konszolidált, egységes magyar nemzetet akar látni, és ennek feltétele ez a névváltoztatás: „*A legelső magyar ember jó: manifestálnunk kell előtte, hogy mi mindnyájan kivétel nélkül, nyelvben, szívben és családi nevünkben is magyarok vagyunk.*”¹⁷⁹ A cél eléréséhez Fekete névmagyarosító társaságok szervezését indítványozza minden nagyobb községben, ezek feladata egyrészt tanácsadás lenne azoknak, akik szeretnének élni a névváltoztatás lehetőségével, másrészt pénzgyűjtés azok számára, akiknek a névváltoztatás költsége (50 krajcár) túl nagy terhet jelentene. Ő maga pedig az ügy érdekében ingyen ad tanácsadást azoknak, akik felkeresik, illetve „*az egész eljárást bárkitől díj nélkül szívesen elvállalja.*” A cikket a szerkesztő lábjegyzete zárja: Miskolcon már létezik ilyen névmagyarosító társaság, és több névváltoztatás is sikeresen lezárult korábban.¹⁸⁰ Az ügynek további folytatásáról már nem írnak a helyi lapok.

A király megérkezett

A király Miskolc előtt pár napot Mezőkövesden töltött, ahova 1881. augusztus 31-én, este 9 kilenckor indult el Bécsből, egy 9 kocsiból álló udvari vonaton.¹⁸¹ Szeptember 9-ig tartózkodott a városban, „*hol Kőszeghy Mihály plébánus lakásában vólt elszállásolva, melly az egri érsek Samassa József költségén királyilag bútoroztatott-be.*”¹⁸² Eredetileg szeptember 10-én ért volna Miskolcra,¹⁸³ végül azonban már szeptember 9-én, a déli órákban megérkezett a városba. Az uralkodó érkezését, az előírásoknak megfelelően, ágyúdörgés és harangzúgás jelezte, a peronon hatvan fős küldöttség fogadta az udvari vonatot.¹⁸⁴ (Az indóházban más nem is tartózkodhatott, oda csak Soltész Nagy Kálmánnál kapható szabadjeggyel lehetett bemenni.)¹⁸⁵ Itt a polgármester rövid beszéddel köszöntötte az uralkodót.¹⁸⁶ Az állomásról indult meg a díszes menet a város felé: elől két huszár vágatott, őket követte az „egyszerűen öltözött” városi bandérium, majd a fogatok következtek: az elsőt Soltész Nagy Kálmán, a másodikon báró Vay Béla borsodi főispán ült, a harmadik fogat volt a királyi kocsi, amelyben Ferenc József gróf Szapáry Gyulával utazott. A menetet az udvari fogatok zárták.¹⁸⁷ A bandérium annak ellenére vett részt az ünnepélyes menetben, hogy az *Egyetértés* elmaradását harangozta be: „*A miskolczi gazdák bandériuma elmarad, mert mint mondják az illetőknek nincsenek oly szép egyforma lovaik, hogy azzal az imponáns fogadtatásnál részt vehessenek.*”¹⁸⁸

¹⁷⁹ *Borsod*, 1881. szept. 7.

¹⁸⁰ *Borsod*, 1881. szept. 7.

¹⁸¹ *Egyetértés*, 1881. szept. 1.

¹⁸² Szűcs S. 2003. II. 137.

¹⁸³ *Borsod*, 1881. aug. 31.

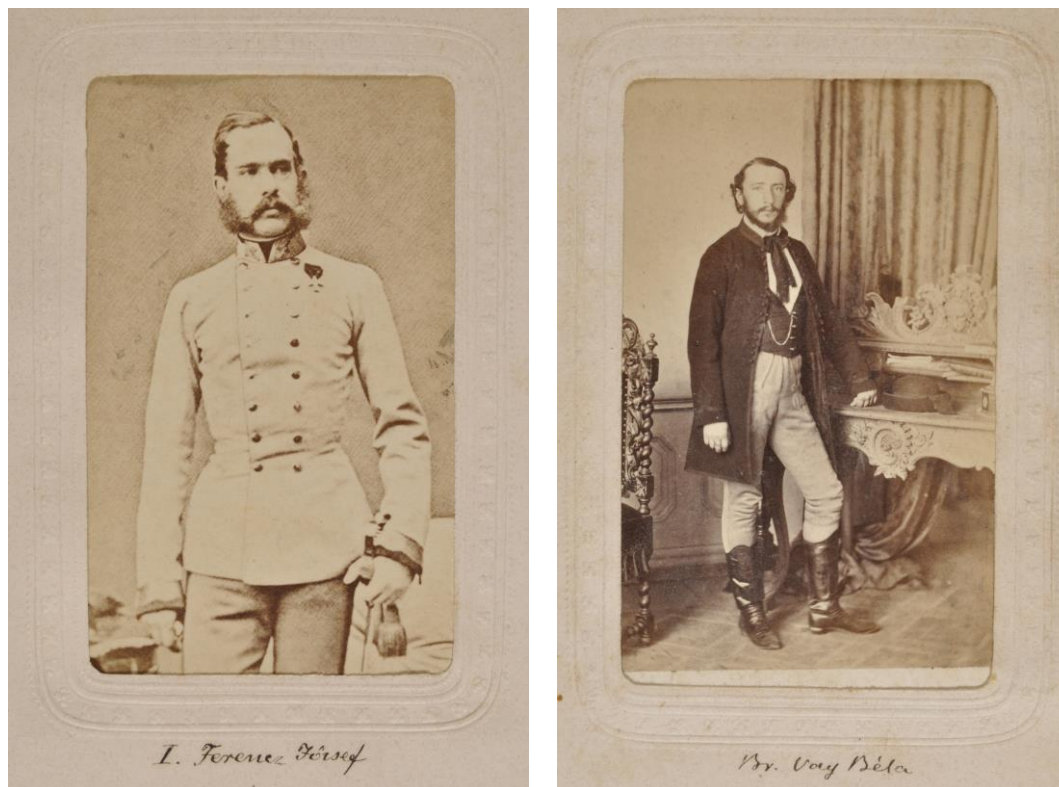
¹⁸⁴ *Egyetértés*, 1881. szept. 10.

¹⁸⁵ *Miskolcz*, 1881. szept. 8.

¹⁸⁶ Szűcs S. 2003. II. 137.

¹⁸⁷ Szűcs S. 2003. II. 137.

¹⁸⁸ *Egyetértés*, 1881. szept. 5.

I. Ferenc József (1865 k.) és Vay Béla báró, 1861. Vízitkárták. ZMM

A szálloda előtt díszszázad várta a királyt, és annak megtekintése alatt az osztrák himnuszt játszották. „Az apáczá zárda, valamint a reformatus fő leányneveldebeli leánykák Ő Felsége elébe megérkeztek virágokat hintettek.”¹⁸⁹ A köszöntések után a király elvonult lakosztályába, ahol Erzsébetnek és Rudolfnak írt levelet sikeres megérkezéséről. Délután 5 órakor kezdődött az udvari ebéd, amit fél óra *cercle* követett, ahol Ferenc József „a jelen volt Miskolcziaktól nagy érdeklődéssel tudakozta a város viszonyait.”¹⁹⁰ A miskolci látogatás alatt minden udvari ebéden 70 fő vett részt, és minden alkalommal mások voltak meghívva a király asztalához: „így meglehetősen számú egyének fognak részesülhetni a királyi legkegyelmesebb meghívásban.”¹⁹¹ A királyi asztalra ebben az esetben is Schönbrunnból hozatták a vizet (általában jellemző volt Ferenc József utazásaira, hogy a schönbrunni park vizét kellett biztosítani számára),¹⁹² de a bort és szőlőt egy helyi termelő, Betlenfalvy István biztosította: „hegyeink gyümölcse győzött Meran felett, honnét ezelőtt küldték a szőlőt a király asztalára, ez bizonyára nem csekély érdeme Betlenfalvy úrnak”.¹⁹³

Az udvari ebédekre meghívottak magas számával az volt a cél, hogy lehetőség szerint minden arra érdemes ember részesülhessen a királyi kegyben. Ez azonban ténylegesen nem valósult meg, a vendégeket szigorú elvek szerint választották ki. A *Miskolcz* című lap hívta fel rá a figyelmet, hogy a meghívottak közül kimaradtak: a függetlenségi képviselők („Mi részünkről azt hisszük, hogy a Felség pártokon felül áll”), a város rendőrkapitánya, egy királyi tanácsos, akit nem neveznek meg, valamint a szuperintendenseken kívül a (protestáns) lelkészek.¹⁹⁴

Ferenc József este 8 órakor kikocsizott, megszemlélte a város díszkivilágítását, s a lakosság, hasonlóan 1857-hez, rohanva kísérte az uralkodói fogatot, sokan megpróbáltak felmászni rá. A királylyal utazó József főherceg „a nép közé vegyült, melly tény a lelkesedést nagyban emelé.”¹⁹⁵

¹⁸⁹ Szűcs S. 2003. II. 137.

¹⁹⁰ *Egyetértés*, 1881. szept. 10.

¹⁹¹ *Borsod*, 1881. szept. 7.

¹⁹² FRISNYÁK 1994. 6.

¹⁹³ *Borsod*, 1881. szept. 7.

¹⁹⁴ *Miskolcz*, 1881. szept. 18.

¹⁹⁵ Szűcs S. 2003. II. 138.

A lakosság lelkesedése valószínűleg őszintébb volt, min az 1857. évi látogatás alkalmával, de feltételezhetően nem csak az uralkodó iránti szeretet és hűség vonzotta önmagában a lakosságot, illetve az idegeneket Miskolcra. Az impozáns látvány, az ünnepségek sorozata és az uralkodó által az út végén osztogatott adományok szintén nagyban hozzájárulhattak ahhoz, hogy tömegesen jelentek meg az emberek a városban és éljeneztek az uralkodót. A polgármester egyik rendelete például nagyban hozzájárulhatott a város lelkesedéséhez: „*Saját bajával most senki nem törődik, még az adóvégrehajtó dobja is hallgat, mert polgármesterünk az egész város területére beszüntette az adóvégrehajtást.*”¹⁹⁶ A propaganda is működött, valószínűleg a lelkesedés fenntartására szolgált az a „névtelenül” beküldött vers is, amelyet a *Borsod* című lap közölt le:

„Ünnepel a nép itt, s meg van hatva mélyen
Ezrek imája szól: jó királyunk éljen!
Hatalmától kül s bel ellenségünk féljen!
Dicső uralmáról öt földrész beszéljen!”¹⁹⁷

Az utazás legfőbb célja a hadgyakorlatokon való részvétel, ezért a napirend általában a miskolcihoz hasonlóan zajlik: az uralkodó reggel elutazik a hadgyakorlatokra, és délután tér csak vissza a városba. Így volt ez szeptember 10-én is, amikor a király kora reggel egy udvari kocsin Emódre utazott a lovasági gyakorlatok meg szemlélésére, és csak délután 2 órakor tért vissza Miskolcra.¹⁹⁸ Érkezése után az általában megszokott rend szerint folytak az események: 3 órától az aláírandó okmányokkal foglalkozott, majd 5 órakor udvari ebéd vette kezdetét, amelyet feketekávészás és szivarozás követett a *Három Rózsa* fogadótermében.¹⁹⁹ Este 7 órakor vette kezdetét az uralkodó tiszteletére megszervezett fáklyás felvonulás: Szűcs Sámuel szerint 400 fáklyából és száznál is több lampionból állt össze a menet, amelyet dalárda kísért,²⁰⁰ az uralkodó szállása előtt a *Nemzeti zászló* című dalt adták elő.²⁰¹ Eredetileg a *Himnusz* eléneklése volt a programban, de később mégis a *Nemzeti zászlóra* esett a választás, részben azért, mert a Himnuszt a látogatás alatt több helyen is elő fogják adni, másrészt „*megeshetik, hogy az ismerős dallamba a nép is beleszólna és ez csak zavar hozna létre, s végre mert a „Nemzeti zászló” igen alkalmas s hason szellemű darab.*”²⁰²

Másnap, szeptember 11-én az uralkodói utak elmaradhatatlan programja következett: a közintézmények megtekintése és a küldöttségek fogadása. Ezt megelőzte még a részvétel a vasárnapi misén, amelyen a reggel 6 órakor Miskolcra érkező Rudolf trónörökös és Károly Lajos főherceg is részt vett.²⁰³ A mise 8 órakor vette kezdetét, és Samassa József egri érsek celebrálta a Mindszenti plébániatemplomban²⁰⁴ (tornyának befejezésére adományozott bizonyos összeget Ferenc József 1857-ben). A mise befejeztével Rudolf Ónodra hajtattott, Ferenc József pedig a megyeházára, ahol fogadta a küldöttségeket: Abaúj, Hajdú, Heves, Gömör, Máramaros, Szabolcs, Zemplén tisztelgett az uralkodó előtt. A fogadásokon jelen volt gróf Szirmay Alfréd, gróf Szirmay István fia, az uralkodó állítólagos keresztfia: „*Legfényesebb volt gróf Szirmai Alfred diszruhája.*”²⁰⁵

Délután 2 órakor vette kezdetét az intézmények megtekintése, Ferenc József kíséretében báró Mondel Frigyessele, báró Rohonczy hadsegéddel, Tisza Kálmánnal, Jekelfalussy Lajos miniszteri tanácsossal, báró Vay Béla főispánnal és Soltész Nagy Kálmánnal járta be a várost. Elsőként a „*borsodmiskolczi példány óvodát*” mutatták meg az uralkodónak,²⁰⁶ amely a város legrégebbi óvodá-

¹⁹⁶ *Egyetértés*, 1881. szept. 7.

¹⁹⁷ *Borsod*, 1881. szept. 10.

¹⁹⁸ *Egyetértés*, 1881. szept. 11.

¹⁹⁹ *Egyetértés*, 1881. szept. 11.

²⁰⁰ Szűcs S. 2003. II. 138.

²⁰¹ *Egyetértés*, 1881. szept. 11.

²⁰² *Borsod*, 1881. aug. 17.

²⁰³ *Egyetértés*, 1881. szept. 12.

²⁰⁴ Szűcs S. 2003. II. 138.

²⁰⁵ Szűcs S. 2003. II. 138.

²⁰⁶ Szűcs S. 2003. II. 138.

jaként 1842-ben nyílt meg.²⁰⁷ Báró Vay Béláné fogadta a királyt, és a gyerekek egy kis műsorral készültek az uralkodó látogatására, valamint „*Pogács Kornél csinos rövid beszéddel üdvözölte Ferenc Józsefet.*”²⁰⁸ Ezt követte a rabdolgoztató intézet és műhely, ahol a király megszemlélte a rabok különféle munkáját, és leginkább a kosárfonatok nyerték el az uralkodó tetszését. Innen a borsodmegyei nőegylet árvaházába, majd a katonakórházba látogattak el, ezt követte a városi kórház.²⁰⁹ Szűcs Sámuel a kórház megszemlélésénél személyesen is jelen volt: „*Én a nyilvános közkórháznál mint a bizottság tagja voltam jelen.*” Ferenc Józsefet Kun István bizottsági elnök üdvözölte, és dr. Popper József főorvos vezette körbe: „*bemutattatott Ő Felségének az ott lévő mikrocephalos is, mint az illy nemű szerencsétlenek ritka példánya, ezen már felnőtt ifju alig bír, 3–4. éves gyermek elméleti képességével.*”²¹⁰ Az uralkodó beszédbe is elegyedett pár beteggel, ami a vele tartó küldöttségben nagy sikert aratott, ugyanis magyarul szólalt meg: az egyik betegről, akinek a karját cséplőgép zúzta össze, és ezért amputálni kellett, érdeklődött fájdalmairól.²¹¹

A következő állomás a református líceum megtekintése volt, ide 3 és 4 óra között ért az uralkodó, ekkor „*érte tanintézetünket az a szerencse, mely iskolánk háromszázados életében az első és egyetlen – I. Ferenc József apostoli királyunk legmagasabb látogatásával tisztelte azt meg.*”²¹² Az egyház is az iskola előljárói, a tanári kar és a diákok fogadták a királyt, aki a diákok sorfalán keresztül az ünnepélyesen feldíszített könyvtárterembe ment. Itt Kun Bertalan szuperintendens és királyi tanácsos mondott egy rövid köszöntő beszédet, majd az uralkodó „*az előjáróság és tanár kar több tagjával szíves volt néhány szót váltani, s kérésünkre nevét emlékkönyvünk első lapjára feljegyezni.*”²¹³ Ezt követően megtekintette még a nyolcadik osztály tantermét és a múzeumot, „*a látottak fölött megelégedését fejezte ki.*”²¹⁴

A látogatás programjából kimaradt a Pfliegler Ferenc felügyelete alatt felújított zsinagóga megtekintése. A látogatás elmaradása sértette a hitközség tagjait, és az a pletyka kezdett terjedni, hogy Tisza Kálmán kérte meg az uralkodót, ne menjen el a zsinagógába, így állva bosszút a függetlenségi párt jelöltjének, Mezei Ernőnek a megválasztásáért.²¹⁵

A nap utolsó hivatalos programja a Honvéd és Polgári Lövölde megszemlélése volt, amely kis híján tragédiával végződött. A király tiszteletére díszlövészetet rendeztek, és Ferenc Józsefet is felkérték egy lövésre. Mikor az uralkodó löni készült, egy fiú szaladt keresztül a lövölde pályáján. Az esetről az összes sajtóorgánus és két naplóíró is beszámol, de a leírásokban több eltérés található. Pfliegler Ferenc a király díszkíséretének és őrségének tagjaként ott volt az esemény bekövetkeztekor: „*Közvetlen Őfelsége háta mögött állottam, tehát szemtanuja voltam azon jelenetnek, amikor a Király nyugodtan a fegyvert átadta a főlövésznek azon szóval: Jézus, majd' emberhalál történt. [...] Általános lehangoltság és kedvetlenség követte.*”²¹⁶ Pfliegler egy parasztsuhancot említ, aki beszaladt a pályára, Szűcs Sámuel szerint pedig „*valószínűleg kíváncsiságból egy fiú szaladt keresztül.*” Ezután Bartányi Gyula főlövész-mester még egyszer megkínálta egy lövéssel az uralkodót, aki azt nem fogadta el.²¹⁷ Az *Egyetértés* tudósítása szerint: egy kisfiú szalad be, és „*a jelen voltak között nagy volt az ijedelem, mert azt hitte mindenki, hogy az elhalványult királynak esett valami baja.*”²¹⁸ Az *Ellenőr* egy kertészlegényt említ, és arról számol be, hogy az eset annyira megrázta az uralkodót, hogy kijelentette: „*Nem vagyok képes többé löni. [...] Ugyanez ismétlődött rövid idővel ezután, midőn Petro ügyvéd löni akart.*”²¹⁹

²⁰⁷ DOBROSSY 1994–2003. 1. 77.

²⁰⁸ *Egyetértés*, 1881. szept. 12.

²⁰⁹ *Egyetértés*, 1881. szept. 12.

²¹⁰ SZŰCS S. 2003. II. 138.

²¹¹ *Borsod*, 1881. szept. 27.

²¹² PORCS 1881. 8.

²¹³ PORCS 1882. 8.

²¹⁴ PORCS 1882. 8.

²¹⁵ *Egyetértés*, 1881. szept. 12.

²¹⁶ PFLIEGLER 1996. 132.

²¹⁷ SZŰCS S. 2003. II. 138.

²¹⁸ *Egyetértés*, 1881. szept. 12.

²¹⁹ *Ellenőr*, 1881. szept. 12.

A kellemetlen incidens ellenére az uralkodó a Lövészegyletnek egy serleget adományozott: „*Királyunk Ő Felsege, ki hol megjelenik mindenütt szokott emléket hagyni, ha másképp nem, kedves emlékeit szívünkben; egy igen díszes s remekművü mintegy 20 hüvelyk magas ezüst serleggel ajándékozta meg lövöldénket. (...) A serleg talapzatán a díszlövészet napja van bevésve, s melyhez nekünk még azt kell vésetni: hogy ezt királyunk volt kegyes lövöldénknek adományozni. Kétszeresen fájhat már most mindnyájunknak, hogy a lövöldei díszünnepély oly balul ütött ki.*”²²⁰ Ez az egyetlen olyan eredeti tárgy, ami bizonyosan köthető Ferenc József miskolci látogatásához, és emellett különlegessége és értékesége is fontossá teszi: a serleg egy bécsi udvari ékszerész, J. C. Klinkosch műhelyében készült, aki 16-17. századi, valószínűleg dél-német, nürnbergi kelyhek mintája alapján alkotta meg művét. A serleg kupája egy nautilus kagyló, amit ezüstpántok fognak közre, a kehely markolata pedig szintén ezüsből készült. A pántokat malachit, lazarit és almadin ékesítik.²²¹

*Dízszerleg, amelyet Ferenc József ajándékozott a Lövészegyletnek, 1881. HOM TGY.
VERES–VIGA 1999. Kat. sz. 143. alapján*

A nap, valamint a miskolci ünneppsorozat záró programja a színházi díszelőadás volt: „*Este színházunkban Lászi Vilmos társulata által dísz előadás tartatott, a Szigetvári vértanúkból Zrínyi esküje adattott-elő; és a Tündér hon Magyar Országon.*”²²² Hasonlóan az 1857. évi látogatáshoz, az uralkodó ezúttal sem volt jelen a díszes királyi páholyban, ennek oka pedig a Mária Klementina főhercegnő

²²⁰ Borsod, 1881. szept. 14.

²²¹ VERES–VIGA 1999. 338.

²²² Szűcs S. 2003. II. 138.

halála miatt elrendelt hathetes udvari gyász: „A főhercegnő halála a miskolczi ünnepélyességeknek nem kis hátrányára van a mennyiben 6 heti udvari gyász rendeltetvén el, valószínű, hogy Ő felsége sem a színházi díszelőadáson sem a lövölde által rendezendő ünnepélyen jelen nem lesz.”²²³ Az uralkodó távolmaradását csalódással vette tudomásul a lakosság, Szűcs Sámuel a díszelőadásról mindösszesen ennyit jegyzett fel: „Ezen ünnepély nem sikerült.”²²⁴ Az előadás előtt ugyanis telt ház volt, de amikor „később tudomására jött a közönségnek, hogy a király és a főhercegek csakugyan nem jönnek el a színházba; ennél fogva sokan oda hagyták a színházat, de oda hagyták különösen azért, mert mint mondták, az előadásban nem találtak élvezetet.”²²⁵ Az előadás másnap megismételték, hogy „a meg nem hívtak is részesüljenek a szép látványban.”²²⁶

Még az előadás programjának végleges elfogadása előtt a *Miskolcz* című lap munkatársai az indítvány bővítésével próbálkoztak. Véleményük szerint ugyanis az előadásnak a következőkből kellene állnia: „egy a város örömét jelző prológból többrendbeli élő képekből s egy vígjáték a vagy népszínműből”, műkedvelők előadásában, ahogy történt az Kassán vagy Győrben. Ezt a város vezetése végül elutasította.²²⁷

A városi ünnepek ezzel véget értek, az uralkodó programjának központi helyére a hadgyakorlatok kerültek, elutazásáig minden nap valamely gyakorlat színterére utazott, szeptember 12-én Sajóladra, ahonnan délután vonattal érkezett vissza Miskolcra.²²⁸ Másnap, szeptember 13-án Mondel hadsegéddel már reggel 7 órakor a gyakorlótérre utazott.²²⁹ Szűcs Sámuel, a naphoz kapcsolódva, leír még kellemetlen esetet: „Ő Felségére a lövöldei malheurön kívül még kellemetlenül hatott az, hogy két, Őt közelebről érintő távirat, valamely különös úton az Egyetértés című lapban közzé tétetett. A miért a miskolczi távirat főnöke is kérdőre vonatott.”²³⁰ Rajta kívül a miskolci lapok is az Egyetértést említik, mint a táviratok közlőjét: „Az Egyetértés által közzétett két királyi sürgöny ügye még mindég foglalkoztatja az udvari köröket.”²³¹ A két, botrányt okozó táviratot azonban nem az Egyetértés közölte le, hanem az *Ellenőr*. Az első távirat a szeptember 13-i lapban jelent meg: „Miskolcz, szept. 12. (Eredeti távirat) A tegnapi ebéden a király az orosz cárt felköszönté! Ő felsége ezeket mondá: Ma épen kitünő barátom az orosz cár születésnapját ünnepeljük; poharamat az ő jóvoltára és tökéletes egészségére írom. A király ezután poharával intett a szemközt ülő Feldmann orosz tábornok attaché felé s a zenekar orosz hymnust játszott, a melyet az egész udvar állva hallgatott végig.”²³² Másnap, a reggel megjelenő számban pedig további részleteket közöltek az esetről: „Miskolcz, szept. 13. (Eredeti távirat) A tegnapi ebéd, melyen a király az orosz cárt születésnapja alkalmából felköszöntötte, tulajdonképpen díszebéd volt. Ez alkalommal a király az udvari gyászt felfüggesztette s a meghívottak teljes díszben, gyászos karkötő nélkül jelentek meg. Az ezt illető utasítás rá volt a meghívókra nyomtatva.”²³³ A színházi látogatás miatti csalódottságot ez a hír csak erősítette, hiszen az uralkodó az udvari gyászra hivatkozva nem ment el a színházba. Arra, hogy a helyi lapok és Szűcs miért az Egyetértést jelölik meg a táviratok közlőjeként, nem derül fény, tény, hogy az Egyetértés nem közli a két táviratot, sőt azok cáfolata olvasható a lapban: „Illetékes helyen arról biztosítottak, hogy a mai Ellenőrnek azon híre, mely szerint a király a tegnapi ebéden poharat üritett a muszka császár egészségére, teljesen alaptalan.”²³⁴ A cáfolatra az *Ellenőr* már az aznapi, este megjelenő számában reagált: „Az Egyetértés azon cáfolata, mintha a király a vasárnapi díszebéd alkalmával nem köszöntötte volna fel az orosz cárt, teljesen alap nélküli.”²³⁵ Szűcs Sámuel és a *Miskolcz* említi ugyan a táv-

²²³ *Miskolcz*, 1881. szept. 8.

²²⁴ Szűcs S. 2003. II. 139.

²²⁵ *Borsod*, 1881. szept. 14.

²²⁶ *Egyetértés*, 1881. szept. 6.

²²⁷ *Miskolcz*, 1881. aug. 4.

²²⁸ *Egyetértés*, 1881. szept. 13.

²²⁹ *Egyetértés*, 1881. szept. 14.

²³⁰ Szűcs S. 2003. II. 139.

²³¹ *Miskolcz*, 1881. okt. 2.

²³² *Ellenőr*, 1881. szept. 13.

²³³ *Ellenőr*, 1881. szept. 14.

²³⁴ *Egyetértés*, 1881. szept. 14.

²³⁵ *Ellenőr*, 1881. szept. 14. (Esti Lap)

iroda főnökének kérdőre vonását, de a további gyanú a királyi szobák berendezésével megbízott kárpitosra, Gebauerre vetült, aki „*adiendum verbumra idéztetett s aligha el nem meséli a sürgönyök eredetét s azok továbbítását.*”²³⁶

A következő nap (szeptember 14.) az uralkodó pihenőnapja volt, hivatalos programokra nem került sor. Másnap újabb hadgyakorlatokra látogatott el Ferenc József, és csak délután 3 órakor ért vissza Miskolcra. Az *Egyetértés* írja le egy kérvényező kisfiú esetét, akinek sikerült az uralkodóhoz eljutnia: a kisfiú nemcsak a kérvényt tudta odaadni Ferenc Józsefnek, hanem a király „*oda kiáltá a fiúnak: Jöjj hozzám később! Az árva gyermek el is ment a királyi szállásra, hol Pápay udvari tanácsos nagyobb pénzüsszeget adott neki, s azzal biztosította, hogy a király gondoskodni fog róla és felvéteti a katonai iskolába. A fiúnak ugyanis ez volt a kérése.*”²³⁷ A történet a helyi sajtóban nem jelenik meg, így az eset tényleges megtörténte más forrásunk nincs.

1881. szeptember 16-án utazott el Ferenc József Miskolcra. Ezen a napon is reggel fél hatkor utazott ki a gyakorlatok meg szemlélésre, és onnan már nem tért vissza szállására, hanem délután fél kettőkor a miskolci vasúti indóházhoz hajtatott, ahol fogadta a küldöttségek búcsúztatását. A király mellett a búcsúztatáson jelent voltak József, Károly Lajos és Ferenc Nándor főhercegek, valamint Rudolf trónörökös is. Ferenc József honvédtábornoki egyenruhában fogadta a küldötteket, sokáig társalgott még báró Vay főispánnal. Az udvari vonat 2 órakor állt be a pályaudvarra, ekkor búcsúzott el az uralkodó Rudolftól is, aki még visszatért miskolci szállására. Ferenc József a városból Gödöllőre utazott, Rudolf pedig 5 órakor indult vissza Bécsbe.²³⁸ Ezzel véget ért az uralkodói látogatás, amelynek utolsó lépéseként egy udvari tiszt kereste fel azokat a személyeket, akik a hadgyakorlatok alatt vagy az udvar személyzetét vagy a katonai küldötteket elszállásolták, és átadta nekik az udvarmesteri hivatal köszönetét. A cselédek pedig szolgálatukért egy vagy két arannyal gazdagodtak.²³⁹ „*A szobalányoknak tehát jó aratásuk volt, mit a többi cselédek nem kevésbé irigyelnek, sőt több helyen harcz és háborura adott okot.*”²⁴⁰

Ahogy 1857-ben a templom befejezésére, most is adományozott a király különféle összegeket jótékony célokra: 500 forintot az árvaháznak, 200 forintot a példányóvodának, 200 forintot a líceumnak, 200 forintot a szegény ápolónak, 100 forintot az ágostai nőegyletnek, 100 forintot az izraelita nőegyletnek, 100 forintot a tűzoltóegyletnek, 100 forintot a rendőri közegeknek,²⁴¹ valamint „*Miskolcz város szegényeinek egy-két boldog napot szerzett a király. Soltész Nagy K. polgármesternek ezer forintot adott át, hogy köztük szétossza.*”²⁴² Az adományokat a közgyűlés egy feliratban köszönte meg az uralkodónak: „*Ő cs. és kir. apostoli felségének azon kegyességéért, melyszerint itt tartózkodása emlékére a város szegényeinek 1000 frtot, a szegény-ápolónak 200 frtot adományozni méltóztott, a t. közgyűlés feliratban jutatta háláját a trón számolyához.*”²⁴³

Zsarnay Győző rendőrkapitány (ki az udvari ebédekre való meghívásban nem részesült) kapott még jutalmat az uralkodótól, egy gyémánt mellűt:²⁴⁴ „*mellű egy E betűt ábrázol s csupa apró gyémántokból van összerakva, felső kanyarulatában a betűnek egy rubin kő, középső kis kanyarulatában egy gyémánt és az alsó nagy kanyarulatban egy smaragd kő van elhelyezve, tehát az egész együtt a nemzeti színt képviseli.*”²⁴⁵ Rajta kívül a lövölde részesült még ajándékban, az említett ezüst serleget adományozta az uralkodó az egyesületnek.²⁴⁶

²³⁶ *Miskolcz*, 1881. okt. 2.

²³⁷ *Egyetértés*, 1881. szept. 16.

²³⁸ *Borsod*, 1881. szept. 21.

²³⁹ Szűcs S. 2003. II. 139.

²⁴⁰ *Borsod*, 1881. szept. 21.

²⁴¹ Szűcs S. 2003. II. 139.

²⁴² *Egyetértés*, 1881. szept. 17.

²⁴³ SOLTÉSZ NAGY 1881. 6.

²⁴⁴ Szűcs S. 2003. II. 139.

²⁴⁵ *Borsod*, 1881. szept. 21.

²⁴⁶ *Borsod*, 1881. szept. 14.

A király köszönetét szeptember végén tette közzé a polgármester: „Ő cs. és apostoli kir. Felsége Miskolcra való távozása alkalmával, a városunkban eltöltött jó és szép napok felett legmagasabb megelégedését fejezte ki.” Soltész Nagy Kálmán maga is köszönetet mondott a város lakosságának: „leghálásabb köszönetemet nyilvánítsam”.²⁴⁷

Október elsején közölte a *Budapesti Közlöny* azok névsorát, akiket szeptember 28-án valamilyen kitüntetésben részesített Ferenc József. A miskolci látogatás kapcsán báró Vay Béla főispán a Szent István Rend kiskeresztjét kapta, a megye alispánja, Bay Bertalan királyi tanácsosi címben, a város polgármestere, Soltész Nagy Kálmán pedig a Ferenc József Rend lovagkeresztjében részesült.²⁴⁸

Ezzel lezárult Ferenc József második és egyben utolsó miskolci tartózkodása. E két látogatáson kívül csak átutazásokról tudunk, ezen alkalmakkor csak a vasúti indóháznál fogadta küldöttség, például „1880. September 19-n pedig gallicziai útjában a tiszavidéki vaspálya miskolczi állomásánál fogadtatott megyénk, s városunk tisztii kara által.”²⁴⁹ 1886 szeptemberében szintén a galíciai, 1887 őszén pedig a terebesi hadgyakorlatokra utazva állt meg az uralkodó vonata Miskolcon, többet a városban nem tartózkodott.

***

Ferenc József mindkét miskolci látogatása tökéletesen beleillik az udvari utazások sorába, ezektől való eltérést, egyediséget egyik alkalommal sem fedezhetünk fel. Az események sorozata, azok megszervezése és ünnepélyessége hiánytalanul megfelel a Friedrich Carl Moser által leírt szabályoknak, irányvonalaknak. A második miskolci látogatás első napjai alapján képet kaphatunk arról, hogyan zajlott egy uralkodó hivatalos látogatása országa egyik városában. A Ferenc József utazásaiban az 1860-as években tapasztalt változást Miskolcon csak kevéssé lehetett érzékelni, látogatását ugyanis ugyanolyan ceremonialitás jellemzi, mint az '50-es évek utazásait. A két út között a legjelentősebb eltérés talán az lehet, hogy a második, 1881. évi látogatás külsőségeiben kezd teret nyerni a nemzeti jelleg (pl. a „Nemzeti zászló” című dal, ill. a Zsarnay Győzőnek ajándékozott melltű nemzeti színei). Az első, 1857. évi út a császár reprezentációjára szolgál, míg második miskolci tartózkodása, valószínűleg hosszabb ittléte miatt, lehetőséget ad a város önreprezentációjára és bemutatkozására. Ez leginkább a város polgármesterének, Soltész Nagy Kálmánnak volt köszönhető, aki az uralkodói látogatás megszervezésének minden részletében szerepet vállalt.

Miskolc lakosságának Ferenc Józsefhez fűződő viszonyáról azonban nem kapunk igazi képet a lappok és naplók leírásai alapján. A lapok közül sem a *Miskolcz*, sem a *Borsod* nem enged meg magának igazán kritikus megnyilvánulást (bár a *Miskolcz* közli az udvari meghívottak listájának bírálatát). A feldolgozott naplók közül mindhárom, a Szűcs testvéreké és Pfliegler J. Ferencé is inkább az események időrendi leírása, személyes élmények, érzelmek vagy benyomások nemigen kapnak helyet a leírtakban, egyedül Pfliegler üt meg néha kritikus vagy gúnyos hangot, azonban ő röviden ír a két látogatásról. A város értelmiségének hangja, valódi véleménye nem ismerhető meg, pedig mindhárom naplói megélték a Bach-korszak abszolutizmusát és a „boldog békeidőket” is, mindkét időszakról megvan a tapasztalatuk, személyes élményük. Szűcs Miklós, aki Szemere Bertalan közvetlen környezetéhez tartozott, 1848-ban nemzetőr volt, az ötvenes években pedig a passzív ellenállás taktikáját folytatva nem vállalt közhivatalt, egyre inkább visszavonult a politikai élettől,²⁵⁰ sem ír saját személyes élményeiről, benyomásairól Ferenc József látogatásával kapcsolatban. A miskolci értelmiség tényleges véleményét (már ha nem jelent egyfajta véleményt önmagában a száraz tényleírás) így nem ismerhetjük, ennek esetleges feltárására egy másik kutatás tehet kísérletet.

²⁴⁷ *Miskolcz*, 1881. szept. 22.

²⁴⁸ *Miskolcz*, 1881. okt. 2.

²⁴⁹ Szűcs S. 2003. II. 137.

²⁵⁰ KILIÁN 1981. 11–12.

FORRÁSOK:

- BAZML = Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc–Alsószolca
 IV. 1902/a = Miskolc város Képviselőtestületének iratai 1872–1907. Jegyzőkönyvek
 IV. 1905/a = Miskolc Város Tanácsának iratai 1871–1922. Tanácsülési jegyzőkönyvek
- HOM = Herman Ottó Múzeum, Miskolc
 HTD = Történeti Dokumentáció
 KGY = Képzőművészeti Gyűjtemény
 TGY = Történeti Gyűjtemény
- MKVM = Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest
 OSZK = Országos Széchényi Könyvtár, Budapest
 ÖNB = Österreichische Nationalbibliothek, Bécs
 ZMM = Zemplínske múzeum Michalovce (Zempléni Múzeum, Nagymihály/Michalovce, Szlovákia)

BIBLIOGRÁFIA

- ANGYAL 1942
 ANGYAL Dávid: Az ifjú Ferenc József. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1942 (*Magyar Történelmi Társulat Könyvei*)
- BELLAAGH 1917
 BELLAAGH Aladár: Ferencz József Magyarországon. Itt tartózkodásai a koronázás előtt = *Budapesti Szemle* 169. köt. (1917)/481. 16–38.
- CORTI 1935
 CORTI, Egon Cäsar: *Erzsébet. A királyné hátrahagyott iratai, leányának naplója és egyéb eddig ismeretlen naplók és feljegyzések alapján.* Révai, Budapest, 1935
- CSAPÓ 2009
 CSAPÓ Csaba: „...a király család még mindig népszerűtlen a magyarok körében...” = *Új Forrás* 41. (2009)/7.
- DEÁK 1995
 DEÁK Ágnes: Társadalmi ellenállási stratégiák Magyarországon az abszolutista kormányzat ellen 1851-1852-ben = *Aetas* 10. (1995)/4. 27–60.
- DIÓSZEGI 1999
 DIÓSZEGI István: *A Ferenc József-i kor.* Kossuth, Budapest, 1999
- DOBROSSY 1994–2003
 DOBROSSY István: *Miskolc írásban és képekben* 1–10. Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda–BAZML–Pfliegler J. F. Alapítvány, Miskolc, 1994–2003
- DOBROSSY 1985
 DOBROSSY István: *A miskolci vendégfogadók és a vendéglátás története 1745–1945.* HOM, Miskolc, 1985
- EGRESSY 1867
 Egressy Galambos Gábor emléke: *Saját műveiből siremléke javára rendezték fiai.* Emich Gusztáv, Pest, 1867
- FERENC JÓZSEF 1924
Ferenc József saját kezű bizalmas levelezése és titkos rendelkezései A cs. és kir. állami és udvari levéltár történeti fontosságú anyagából. Légrády, Budapest, 1924
- FRISNYÁK 1994
 FRISNYÁK Zsuzsa: Étkezés az udvari utazások idején. In: *Királyi vonatok, udvari utazások. A Közlekedési Múzeum kiállítása.* Rendezte FRISNYÁK Zsuzsa. (Kiállítási vezető). Közlekedési Múzeum, Budapest, 1994. 6–8.

GERGELY 2005

GERGELY András (szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Osiris, Budapest, 2005

GERŐ 1999

GERŐ András: *Ferenc József, a magyarok királya*. Novotrade, Budapest, 1999

HANÁK 1998

HANÁK Péter: Ferenc József hálószobája = *Budapesti Negyed* 5–6. (18–19. Tematikus szám: *A meg nem épült Budapest*) 1998/4. 177–183.

HERMANN 2009

HERMANN Róbert: *I. Ferenc József és a megtorlás*. Új Mandátum, Budapest, 2009

KÁRPÁTI 2002

KÁRPÁTI Béla: Miskolci várostörténeti kalendárium 1300–1960. BAZML, Miskolc, 2002 (*Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Levéltári Füzetek* 36.)

KILIÁN 1981

KILIÁN István: A naplóíró Szűcs Miklós. In: KILIÁN István (szerk.): *Szűcs Miklós naplója 1839–1849*. HOM, Miskolc, 1981. 1–42.

KOVÁCS 2000

KOVÁCS József László: Az 1857-es császárrjárás irodalmi visszhangjai. In: KALLA Zsuzsa (szerk.): *Az irodalom ünnepe. Kultusztörténeti tanulmányok*. PIM, Budapest, 2000. 255–266.

KULCSÁR 2004

KULCSÁR Krisztina: *II. József utazásai Magyarországon, Erdélyben, Szlavóniában és a Temesi Bánságban, 1768–1773*. MOL, Budapest, 2004

MAGYAR 2006

MAGYAR Zoltán: *A Habsburgok a magyar néphagyományban*. Kairosz, Budapest, 2006

MANHERCZ 2007

MANHERCZ Orsolya: Ferenc József 1852-es utazása Magyarországon. A Bach-rendszer szentesítése. In: GERGELY Jenő (szerk.): *Ahogy mi látjuk. Tanulmányok*. ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Program, Budapest, 2007. 43–57.

MANHERCZ 2009

MANHERCZ Orsolya: Az 1857-es császári utazás sajtója. In: GERGELY Jenő (szerk.): *Fejezetek a tegnap világából. Tanulmányok a 19–20. század történelméből*. ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Program, Budapest, 2009. 56–75.

MANHERCZ 2010

MANHERCZ Orsolya: Az uralkodó Magyarországon, 1865–1866. In: GERGELY Jenő (szerk.): *Vázlatok két évszázad magyar történelméből*. ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Program, Budapest, 2010. 35–49.

MANHERCZ 2012

MANHERCZ Orsolya: *Magas rangú hivatalos utazások Magyarországon a Bach-korszakban. Ferenc József magyarországi látogatásai 1849 és 1859 között*. Doktori disszertáció, Kézirat. ELTE BTK, 2012

MÁRKI–BEKSICS 1898

MÁRKI Sándor–BEKSICS Gusztáv: *A modern Magyarország (1848–1896)*. Athenaeum, Budapest, 1898 (*A Magyar Nemzet Története* X.)

MARKÓ 1930

MARKÓ Miklós: *Boldog napok – szomorú évek. Visszaemlékezések I. Ferenc József születésének 100-ik évfordulóján (1830–1930)*. Athenaeum, Budapest, 1930

MIKSZÁTH 1963

MIKSZÁTH Kálmán: *Különös házasság*. Szépirodalmi, Budapest, 1963

PFLIEGLER 1994

PFLIEGLER J. Ferencz: *Életem. Egy miskolci polgár visszaemlékezései: 1840–1918*. Pfliegler J. F. Alapítvány–BAZML, Miskolc, 1996

PORCS 1882

PORCS János: *A miskolci helv. hitvallású ref. liceum értesítője az 1881-82-dik évről*. Miskolc, 1882

SOLTÉSZ NAGY 1882

SOLTÉSZ NAGY Kálmán: *Miskolcz város polgármesterének jelentése az 1881. közigazgatási évről*. Forster Nyomda, Miskolc, 1882

SOMOGYI 1981

SOMOGYI Éva: *Abszolutizmus és kiegyezés 1849–1867*. Gondolat, Budapest, 1981

SOMOGYI 1989

SOMOGYI Éva: *Ferenc József*. Gondolat, Budapest, 1989

SZENDREI 1886–1911

SZENDREI János: *Miskolcz város története és egyetemes helyirata I–V*. Miskolcz Város Közönsége, Miskolc, 1886–1911

SZÚCS 2003

SZÚCS Sámuel: *Szűcs Sámuel naplói I–II*. A bevezető tanulmányt írta, jegyzetekkel ellátta és a kéziratot sajtó alá rendezte KILIÁN István. HOM, Miskolc, 2003

SZÚCS M. Napló

SZÚCS Miklós: *Napló*. Kézirat. HOM HTD 53.4390.18.

VERES–VIGA 1999

VERES László–VIGA Gyula (szerk.): *A Herman Ottó Múzeum műkincsei*. HOM, Miskolc, 1999